


SVENSK ORGAN FÖR FINLANDSSVENSKT BILDNINGARBETE BYGDEN

Nummer 3/2010 · Pris €2,00

www.sfv.fi/publikationer

SFV FÖRR OCH NU



INTERVJUER MED AVGÅENDE
ORDF **ANN-MARI HÄGGMAN**
OCH NYA ORDF **PER-EDVIN
PERSSON**

HILJA BYSTRÖM - tornedalsk författare

STEN ENBOM - kulturkutte

ISMAÏL KADARÉ - berättaren från
örnarnas land

ALICE LILLAS - undervisningsråd

UTGIVARE

Svenska folkskolans vänner
www.sfv.fi

Svenskbygden utkommer med fem nummer år 2010:

- 27.2 (materialdag 10.2)
- 12.4 (materialdag 29.3)
- 10.6 (materialdag 26.5)
- 13.10 (materialdag 30.9)
- 3.12 (materialdag 19.11)

REDAKTIONSRÅD

Ann-Mari Häggman ordförande,
Christina Flemming, Christoffer
Grönholm, Mikael Reuter, Lisbet
Ruth och Rabbe Sandelin.

REDAKTION

SFV, Annegatan 12,
00120 Helsingfors,
tel. 09-684 4570, fax 09-6844 5715.

sfv@sfv.fi

Vi finns på Facebook och YouTube.

Chefredaktör:

Christoffer Grönholm
christoffer.gronholm@sfv.fi

Redaktör & layout:

Rabbe Sandelin
rabbe.sandelin@sfv.fi
09-68445712



Pärm: Anders Carpelan.
SFV blickar både framåt och bakåt i
intervjuer med två ordförande.

EKENÄS TRYCKERI AB

ISSN 0356-1755



»Trots att man var ändamålsenlig och ekonomisk då man byggde förr, hade man även sinne för estetiska detaljer och vilsamma, trygga proportioner.» Författaren och kulturknuten **STEN ENBOM, SÄLGKULLA TORPGÅRD, SIBBO.**

Musikern, sångaren och målaren **ECCA SJÖBLOM I EKENÄS** exekverar tango både på dragspel och med målarpenseln. På senare år har ytterligare ett instrument införlivats i hans arsenal av uttrycksmedel, nämligen bandoneonen.

»Förr hann man fundera längre, överväga, växa långsamt. Idag kommer påbuden till exempel gällande utbildningen i en allt stridare ström från myndigheterna, och det är bara att försöka hänga med.»

SFV:S FÖRRA ORDFÖRANDE ANN-MARI HÄGGMAN, SIDAN 8

Ledare	4
Arvid Mörne-tävlingen avgjord	6
Ann-Mari Häggman: SFV kan vara stolt över mycket!	8
SFV:s nye ordförande Per-Edvin Persson	12
Heureka har haft 6 miljoner besökare	15
Alice Lillas: Den fria bildningens framtid	16
Ordkonst får barnens fantasi att flöda	20
Hilja Byström – en tornedalsk författare med helande kraft	24
Sommarnytt från Studiecentralen	27
Kolumn: Widén: Fåglarna är klokare än vi	28
Sten Enbom, kulturknutte på Sälgekulla i Sibbo:	30
Ecca Sjöblom spelar och målar tango	36
Minnen från Gumtäkt	40
Brages Pressarkiv 50 år - Ett unikt, levande arkiv	42
Ahlnäs: Svenska i Östermyra	44
Systrar och bröder	46
Läsbiten: The Long Goodbye – en alldeles vanlig död	52
Ett porträtt av Ismail Kadaré, berättaren från örnarnas land	58
Seminarium: Människans ålderskriser	64

Vokalensemblen Camerata Aboensis fick Johan Johnsons kulturpris 2010

Camerata Aboensis, som har Åbo som hemort, grundades år 1992 av några studerande med ett gemensamt intresse för tidig vokalmusik. Den blandade vokalensemblen har fungerat i olika sammansättningar och de har konserterat på flera håll i Finland och i flera olika miljöer, allt från Åbo domkyrka till caféer och små kyrkor. Musikvetaren och tenoren Mats Lillhannus verkar som konstnärlig ledare för Camerata Aboensis.

Johan Johnsons kulturpris har tidigare delats ut år 2001 (författaren Irmelin Sandman-Lilius), år 2003 (kultursekreterare Lasse Eriksson och musikledaren Anders Teir) och år 2006 (författaren Vivi-Ann Sjögren).



SFV:s kanslichef Christoffer Grönholm (t.v.) och Schildts verkställande direktör Johan Johnson delade ut Johan Johnsons kulturpris i G18:s festival i Helsingfors den 4 maj.

Bokförlaget Schildts verkställande direktör Johan Johnson inrättade fonden år 2000. Fonden förvaltas av Svenska folkskolans vänner.

Axxell firade miljödag

Axxells personal och studerande firade miljödag den 18 maj vid Axxells egna djur- och naturbruksenhet i Brusaby, Kimito. Dagens tema tog upp de olika aspekterna av hållbar utveckling: ekologisk, ekonomisk, social och kulturell och lockade ett sextiotal deltagare. Indelade i fyra grupper upptäckte vi gården som är ett hem för bl.a. ett femtiotal mjölkkor och Finlands assistenthundskolning

Under dagen hann deltagarna bl.a. sätta potatis, påbörja ett förmultningsexperiment, släppa ut kor på sommarbete, plantera och rensa i rabatter och smaka på mjölk från morgonens mjölkning. Många bekantade sig också med vårens lamm, kalvar, getterna Elvis och Elton och Brusabys nyfödda föl.



En av vårens kalvar, ännu utan namn, bekantar sig med Axxells studerande.

Catharina von Schoultz ny medarbetare på Studiecentralen

Ekon.mag. Catharina von Schoultz från Borgå har valts till SSC:s vikarierande verksamhetsombud i Nyland i stället för Sebastian Gripenberg som skall vara pappaledig. Catharina von Schoultz inleder sitt arbete i mitten av augusti 2010 och jobbar fram till mitten av juni 2011. Hon har bl.a. jobbat som lärare, turistguide och som konsult i personlig effektivitet, är ordförande för Borgå Kammarkör och har politiska förtroendeuppdrag i Borgånejden. Vi hälsar henne varmt välkommen med!



Svenska folkskolans vänner tar emot donationer och testamente och ställer avgiftsfritt sakkunnig hjälp till förfogande. Donationer till SFV är skattefria, vilket innebär att din donation oavkortat går till det svenska bildningsarbetet.

Bevingade ord

Jag vet aldrig vad jag tror om något förrän jag läst vad jag skrivit om det. William Faulkner

Vad är SFV?



Christoffer
GRÖNHOLM

Kanslichef, Svenska folkskolans vänner

SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER ÄR juridiskt en förening. Den är transparent och öppen för insyn. Föreningens förmögenhet har under årens lopp allokerats i ett stort antal fonder. För närvarande är fondernas antal 410. Förmögenhetens bokföringsvärde vid ingången av år 2010 var 91,5 miljoner euro. Det faktiska värdet är högre, men det fluktuerar dagligen beroende på hur kurserna rör sig.

SFV ÄR FÖRST OCH främst en finlandssvensk folkrörelse med 10 400 medlemmar. Medlemskåren täcker hela Svenskfinland, samtliga kommuner på Åland och alla så kallade språköar. Som förmån får alla medlemmar tidskriften Svenskbygden, fem nummer årligen, och SFV-kalendern, som egentligen är föreningens årsbok och verksamhetsberättelse.

Vi på föreningen för en ständig dialog med våra medlemmar. Vår organisationssekreterare Johanna Carpelan har detta som en huvuduppgift. Många medlemmar tar kontakt och ger sin syn på saker och ting. Vår hemsida är förnyad, vi finns numera på Facebook och vi publicerar videomaterial på YouTube. Tidningen Svenskbygden avspeglar hela rörelsens åsikter. Vi får en hel del material, men allt ryms tyvärr inte med.

DET ÄR UTTRYCKLIGEN ROLLEN som folkrörelse som skiljer SFV från de övriga finlandssvenska fonderna. En annan är det faktum att SFV är politiskt oberoende. Ibland förknippas SFV av någon anledning med Svenska folkpartiet. Den uppfattningen hyser man speciellt inom vissa socialdemokratiska kretsar. Faktum är dock att SFV är helt opolitisk till sin karaktär. Däremot samarbetar SFV aktivt med de andra finlandssvenska fonderna och naturligtvis också med de politiska partierna.

SFV ÄR EN MEDELSTOR aktör i Svenskfinland, klart mindre än t.ex Svenska Litteratursällskapet och Föreningen Konstsamfundet. Ändå har det med åren blivit så att SFV varit med om praktiskt taget alla storsatsningar i Svenskfinland. Man litat tydligen på SFV och dess trovärdighet. SFV är en av de finlandssvenska klipporna när hoten haglar från alla håll. Alla förhandlingar bakom tillkomsten av Arcada fördes på SFV. SFV var kraftfullt med om att rädda Aktia när banken höll på att säljas till Pohjola. SFV var med om att omstrukturera Sydväst till en ny yrkeshögskola (Novia) och ett nytt andra stadium (Axxell). Strukturomvandlingen slutar inte här. Ifall det gagnar Svenskfinlands framtid bör vi vara beredda på att skapa nya fusioner.



DET OVAN SKRIVNA LÅTER paradoxalt när man tänker på att SFV i hög grad stöder små skolor på utsatta orter och överlag är en gräsrotsrörelse. Det finns för närvarande cirka tjugo fonder som är till för detta ändamål. De något bräckliga svenska skolorna i t.ex. Halikko, Varkaus, Tavastehus, och Lahtis får årliga understöd. Förr stödde SFV skolor på bred front, men grundskolans införande mellan åren 1972 och 1977 innebar att den offentliga sektorn tog över ansvaret.

NU GÄLLANDE STADGAR SÄGER att "Svenska folkskolans vänner r.f. har till ändamål att främja bildningsarbetet bland Finlands svenska befolkning". Under de senaste tio åren har vi betonat att föreningens främsta uppgift är att stärka finlandssvenskarnas kompetens. Genom stipendier och understöd för grundutbildning, auskultering, vidareutbildning, omskolning och kurser av olika slag stärker vi kompetensen. Varje finlandssvensk måste stärka sin kompetens på något sätt. Behovet av utbildning tar aldrig slut.

IDAG ÄR SFV huvudman för Axxell Utbildning Ab, Schildts Förlags Ab, Atena Förlags Ab, Svenska studiecentralen, Ab Cityportal och en del mindre bolag och fastighetsbolag. Särskilt stort är engagemanget i Axxell, som har en total omsättning på cirka 27 miljoner euro, en personal på omkring 380 personer och mer än 5 000 studerande.

SFV FORTSÄTTER I ROLLEN som allmännyttigt samfund som delar ut pengar till utomstående (både enskilda och organisationer), samtidigt som föreningen med ovan nämnda döttrar bildar en koncern. Det är en ständig balansgång som kräver vaksamhet och akkuratess.



Arvid Mörne-tävlingen avgjord

Prisjuryns ordförande **Clas Ziliacus** vid prisutdelningstillställningen:

I Arvid Mörne-tävlingen inkom detta år 139 bidrag, vilket gav bedömarna ett läspensum på omkring ettusen dikter. Det är inte rekord, men en ansevärd mängd är det, och den vittnar om ett brett intresse bland finlandssvenska unga. Mörnetävlingen, den av Svenska folkskolans vänners två tävlingar som riktar sig till skrivare under trettio, har snart ett kvartssekel på nacken. Vi kan notera några numeriska fakta om årets bidrag (Det är SFV-kansliet som har tagit fram den här statistiken; juryn såg endast bidragens numrering, någon vetenskap om kön eller härkomst hade vi inte). Nästan fyra femtedelar av bidragsgivarna (78,4 procent) var kvinnor. Den aktivaste regionen var Österbottnen: nästan 40 procent av bidragen kom därifrån. Bidragen från Nyland utgjorde nästan 32 procent; Åland, Åboland och utlandet svarade för återstoden, med ungefär lika stora andelar.

Intressant är ändå att juryn visade sig ha ett sådant starkt gemensamt sinne för vad som var intressant att dryfta inför prisbeslut. I juryn – tack för hängivet arbete! – satt **Helen Svensson, Heidi von Wright** och jag, och vi var enhälliga i våra beslut. Rätt snabbt enades vi om en tiondel av bidragen, som någon eller flera av oss tyckte kunde komma i fråga för pris. Att nio ti-

ondelar snabbt sållades bort är kanske också en indikator på att Svenskfinland bebos av ett flitigt skrivande folk, men att det inte är patologiskt särbegåvat. Vi är normala, guskelov.

En ansevärd del av årets Mörnedikter handlar om att det gör ont, och däri liknar årets dikter tidigare års dikter. Redan kriteriet att deltagarna inte får ha fyllt trettio år borgar för det. Kärleken gör ont, den är så stor att det gör ont, en sårig relation gör ont; livet gör ont. Till att göra sådana kalla fakta hanterliga, uthärdliga och gärna rentav brukbara kan dikt användas – i bästa fall så, att det personliga artikuleras i ord som andra kan ta till sig och beröras av. Årets skörd gav exempel på det. Mycket handlade, som i tidigare Mörnetävlingar, om oförståddhet, om en okänslig yttervärld och en mycket känslig innervärld. Där kan dikten gå emellan, skydda, medla, göra livet mera fattbart.

En sak förvånade oss åtskilligt när vi läste årets dikter, och det var den stora andelen slutrimmad vers. För något sekel sedan fick den rimmade versen stryka på foten. Det berodde, inte minst, på att en moderniserad arbetsfördelning mellan skönlitteraturens former och genrer pressade den till det. Poesin hade tidigare tjänat som arbetshäst för de flesta ärenden litteraturen kunde ha. Men när dess uppgifter snävdades in till att alltmer fokusera på själens avtryck och personlig-

hetens uttryck blev det alltför uppenbart att rimmet tvingade en att uttrycka också annat än det man ville uttrycka; att rimmet drog snett.

I dag är ny rimmad dikt en bristvara, och det har som alla rara ting ögonen på sig. Det har inte gjort rimmandet lättare. De sista stora svenska rimmarna – tillsvidare – var väl Gullberg och Ferlin, båda döda för ett halvsekel sedan. Och deras rim hade alltid en räv bak örat, som signalerade ett litet vemod över att hjärta och smärta inte längre kan få varann. Vi har inga rimmare bland årets pristagare. Det var inget principbeslut, alls inte. Men hantverket är svårt, nästan bortglömt, ungefär som urmakarens eller repslagarens.

Ett annat flitigt förekommande grepp i år var den centrerade dikten, dvs ett poem som med en enkel datorinställning görs symmetrisk kring en mittaxel. Om vi slogs av detta grepp kan vi också säga att det är slående hur lite datorns nästan outtömliga grafiska resurser – layout, byte av font, typgrad – togs i anspråk i årets poesi. Ett fåtal dikter av det slaget finns där, med typgradsbyte för betoning eller sänkt röst eller i annat särskiljande syfte, och ofta brukat med framgång.

Men många är de inte. Årets Mörnebidrag liknar tidigare års däri, att experimentlustan inte är särskilt stor, vare sig i grafiskt hänseende eller som utforskning av gränserna för vad som är ly-

Pristagare och motiveringar:



Från vänster: Hedersomnämmande, Maria Nyberg (f. 1987) Helsingfors, III pris Karoline Berg (f. 1982), Borgå/Berlin, II pris, Linnea Tillema (född 1987), Mariehamn, I pris Martina Moliis-Mellberg (f. 1984), Esbo

I Martina Moliis-Mellberg (f. 1984), Esbo

Första priset tillfaller Martina Moliis-Mellberg (f.1984), Esbo, för en tätt sammanhållen, femdelad diktsvit om en mycket speciell relation mellan två människor och om relationens vändningar över tid. Orden är raka och entydiga men dikthelheten undflyende: en precis uttryckt ovisshet är svitens spännande sätt att tala och vara. Friversens resurser utnyttjas lyhört för att omge vardagsord med en poetisk rymd som ger sviten resonans och format.

II pris, Linnea Tillema (f. 1987), Mariehamn

Också andrapristagaren Linnea Tillemas dikter bildar en tematisk helhet, som i sig inrymmer både nostalgi och humor. Med fin inlevelse i ett annat subjekt än jaget gestaltas olika skeenden i livet. Nuets ensamhet och saknad kontrasteras mot minnen av gemenskap, omsorg och närhet. Vad juryn särskilt fäste sig vid var den spännande och personligt gestaltade fågelmetaforiken.

III Karoline Berg (f. 1982), Borgå/Berlin

Tredje pris går till Karoline Berg för en diktsvit där vardagliga möten mellan vänner och syskon, en nyårsnatt på ett hustak och ögonblicksbilder av vad som kunde ha varit skildras med närvaro och ömhet. Avståndet mellan människorna förblir en källa till förundran och intresse, för att citera Bergs dikt i motljus, "Det är så mycket jag inte vill veta om dig / Jag saknar dig redan". Dikterna är språkligt säkra och välkomponerade.

Hedersomnämmande, Maria Nyberg (f. 1987) Helsingfors

Maria Nybergs dikter är en samling undersökningar av vardag, längtan och tvivel. Diktjaget samlar på beröringar och blickar och sparar dessa i en låda, förundrar sig över kosmonautens ofrånkomliga ensamhet och mediterar över Kopernikus öde. Dikterna bildar en helhet som betar sig som regndropparna i en av Nybergs dikter, de knackar på och ber om uppmärksamhet.

riskt möjligt. Tävlingen mönstrar ung dikt, och där är det inte teknisk innovation som står i cen-

trum. Vi är glada att än en gång ha funnit dikter som gör Mörnemönstringen inte bara menings-

full utan rentav rödkindat spännande för bedömarna i juryn. Vi gratulerar pristagarna.



– Vi är så enormt tacksamma för att man kommer ihåg oss med donationer och testamenten. De utgör ryggraden och förutsättningen för den verksamhet vi bedriver, säger avgående SFV-ordföranden **ANN-MARI HÄGGMAN**.

SFV kan vara stolt över mycket!

Efter trettiofyra år i SFV:s styrelse, varav ordförande sedan 1998, undanbad sig Ann-Mari Häggman återval under SFV:s årsmöte i mars. Det finns mycket att vara nöjd över, konstaterar hon om SFV:s utveckling genom åren.

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

ANN-MARI HÄGGMAN SÄGER
Att det onekligen känns lite ovant att inte längre vara med i SFV:s mittpunkt efter trettiofyra år.

– Samtidigt märker man att det under den intensivt verksamma perioden sällan funnits tid att riktigt stanna upp för att tänka och reflektera över vart utveckling bär oss, men nu är det då dags även för det.

Om man vill jämföra då med nu och peka på de största skillnaderna säger Ann-Mari Häggman att det främst är skalan som ändrats, fast själva grundtanken bakom SFV finns kvar.

– Då jag kom med 1976 sys-

lade SFV fortfarande med ganska mycket konkret och rätt småskaligt fältarbete, till exempel starkt engagemang för små skolor och för elever som hade besvärlig skolväg – en viktig uppgift var då t.ex. att stöda skärgårdselever som skulle bo på internat i Åbo. Det fanns ännu då kvar något av det som jag i ordets bästa mening vill kalla syföreningsandan, det att man tänkte socialt genom att man gav ekonomiskt stöd åt elever vars familjer hade det knapert.

I och med att samhället förändrats och SFV:s ekonomiska resurserna vuxit har verksamheten fått en annan prägel och flyttat över i den utvidgade SFV-familjen; Svenska studieccentralen, Distis och folkhögskolorna med slutpunkt i Axxell.

Häggman säger att det inte finns orsak till överdriven nostalgi för hur det var förr, SFV måste som alla andra följa med utvecklingen och förverkliga de mål stiftarna hade i förhållande till rådande samhällsstruktur och situation. Tanken på ett livslångt lärande har funnits med i SFV ända från början, och den är i dag lika aktuell som för mer än ett hundra år sedan.

Småskaligheten fortfarande viktig

– Och fortfarande värnar vi om småskaligheten, och till exempel om svenska skolor på språköar i en finskspråkig omgivning. SFV har som skötebarn haft flera sådana skolor, en del har försvunnit som t.ex. den svenska skolan i Sorjos i Karelen och Kasaböle svenska skola i Sastmola. Uppmuntrande är ju att det fortfarande uppstår nya svenska skolor på finska orter, som t.ex. det svenska språkbadsdagiset i

Seinäjäki, som kanske leder till att en svensk skola kan återuppstå där. Och även om vi inser att mycket små skolor även dras med problem, vet vi att skolstängningar ofta betyder en snabb nedgång för svenskan, speciellt i randområdena – barnfamiljerna flyttar annanstans.

Lärarna är enligt Häggman alltså i nyckelposition när det gäller det svenska bygget, och de har därmed alltid stötts av SFV. Häggman hoppas också på att man inte bara stirrar på Pisa-resultat då man utvärderar skolorna.

– Vi kan avläsa fina resultat i kunskapsmätningarna, men samtidigt vet vi att många unga inte alltid klarar av trycket i dagens värld. En trygg närmiljö är också viktigt – kanske det viktigaste. Och jag tror på att t.ex. folkhögskolorna än i dag fyller en viktig uppgift – dels är de viktiga kulturhärddar i den bygd där de verkar, dels behöver många av dagens unga ett ”sabbatsår”, där de kan pröva på vilken inriktning de vill ge sina studier och sitt liv, och hur högt vingarna bär.

Snabbare förändringar

Ann-Mari Häggman ser en annan tydlig trend; förändringarna sker snabbare.

– Ätminstone har jag känslan av att man förr hann fundera längre, överväga, växa långsamt. Idag kommer påbuden till exempel gällande utbildningen i en all stridare ström från myndigheterna, och det är bara att försöka hänga med.

Trots konsolideringen av den fria bildningen och yrkesutbildningen under Axxell-paraplyet är Axxell till sin storlek en rätt liten aktör på det finska utbildningsfältet.

...häggman

– Så när det gäller det svenska utbildningsstrukturerna i Finland måste det finnas förstärkt från statsmaktens sida för att våra lösningar kan se lite annorlunda ut, och inte alltid uppfylla de stora penseldragens kriterier.

En annan stor skillnad om man jämför med hur det var förr är att penningssummorna blivit större.

– I början var SFV:s stipendier mycket små, ansökningarna var färre och styrelsen gick personligen igenom alla ansökningar. En stor del av de stödformer SFV sysslade med har sedermera övertagits av kommunerna. Men det som inte ändrat är att alla stipendie- och understödsansökningar måste granskas noggrant, var och en som sökt ett bidrag måste veta att den blir rättvist behandlad.

Ann Mari Häggman ser det lyckosamt att det även på finlandssvenskt håll finns flera olika fonder dit man kan vända sig för att få bidrag.

– Även om fonderna i viss utsträckning samarbetar, finns det flera alternativ – vid en fond prioriteras en sak, vid en annan en annan sak. För SFV är det ju utbildningen som står i fokus: Varje finlandssvensk oberoende av ålder och boningsort skall ha möjlighet att stärka sin kompetens.

Ann-Mari Häggman säger att SFV:s växande resurser har två orsaker: förutseende donatorer och en god förvaltning. När det gäller förvaltningen går tacksamma tankar till SFV:s förvaltningsråd som varit mycket framsynt, och inte darrat på manschetten i kristider.

– Också kanslichefen, som är en visionär, kan ta åt sig en stor del av äran för en lyckad ekonomisk politik.

Häggman gläds över att att SFV än i dag har ett mycket stort förtroende runtom i bygderna.

– Vi är så enormt tacksamma för att man fortfarande kommer ihåg oss med donationer och testamenten. De utgör ryggraden och förutsättningen för den verksamhet vi bedriver. Och glädjande är att resurserna nu vuxit så att vi inte bara stöder enligt ansökningar utan även kan verka operativt och proaktivt.

Det svenska kulturhuset G18 i Helsingfors, som blivit ett svenskt rum där det sjuder av olika aktiviteter, är enligt Häggman ett ypperligt exempel på detta.

– Samtidigt är det viktigt att hela tiden se till att man följer testatorernas vilja. Det intressanta är att vi trots en föränderlig omgivning ofta märker att det som legat testatorernas hjärta närmast varit olika slag av utbildning för den egna bygdens ungdom. Men det finns också många som velat stöda SFV:s allmänna verksamhet för svensk utbildning och svensk kultur överlag.

Satsningen på Axxell ligger på samma sätt i linje med de ursprungliga SFV:arnas målsättningar.

– Det är viktigt att finlandssvenska ungdomar har möjlighet till samma yrkesutbildning som finskspråkiga. Och vi behöver ju svenska sjukskötare, snickare, rörmokare...

Ann-Mari Häggman vill ändå höja ett litet varningens finger.

– Det är ändå mycket viktigt att vi inte bara koncentrerar oss på de stora strukturerna. Vi måste vara lyhörda för önskemålen från fältet.

Häggman tycker att det är synd att just fondernas ekonomi och pengarna så ofta lyfts fram i pressen och blir föremål för de-



KULTURHUSET G18 är enligt Häggman ett bra exempel på SFV:s proaktiva verksamhet, möjliggjord av kompetent förvaltning.

batt.

– Pengar är naturligtvis en förutsättning för att vi skall kunna bedriva en meningsfull verksamhet. Men det är ju verksamheten, det som vi kan utträta, som är det viktiga. Inte tänker man så mycket på makt och pengar. Om jag skulle karaktärisera verksamheten inom SFV, skulle jag vilja säga, att jag ofta slagits av att det fortfarande finns en kreativ och skapande nybyggaranda, trots att föreningen uppnått hög ålder.

Styrelsejobbet har inte känts som arbete

Ann-Mari Häggman säger att arbetet i SFV:s styrelse löpt smidigt. Regionala och politiska dragkamper har lyst med sin frånvaro. Styrelsearbetet har präglats av att alla har dragit åt samma håll.

– Styrelsen har förstås haft en bra representation både regionalt och med olika kompetenser. Men man kan med fog även säga

att arbetet i SFV:s styrelse hela tiden präglats av den ursprungliga svenskhetens idén från nationsbyggets början; att genuint jobba för alla finlandssvenskar, och ha hela Svenskfinlands bästa för ögonen.

Ann-Mari Häggman tror att hennes verksamhet som folklivsforskare med hela Svenskfinland som arbetsfält ledde till att hon invaldes i SFV:s styrelse.

– Sedan 1968 har jag tillvaratagit berättar- och musiktraditioner runtom i bygderna. Det har blivit kring niohundra inspelningar, som idag finns digitaliserade och arkiverade i Svenska litteratursällskapets folk kultursarkiv och i Finlands svenska folk musikinstitut. Till min stora glädje kommer mina inspelningar i dag till användning, dels av forskare som vill fördjupa sig i finlandssvensk kulturhistoria, dels av unga folkmusiker som vill bygga på sin repertoar.

Häggman minns med stor tacksamhet sina sagesmän som

var villiga att dela med sig av sin stora livserfarenhet och kunskap. Många av dem lever inte längre.

– Ibland har jag nu efteråt förundrat mig över det stora förtroende de visade oss unga flicksnärtor, som helt oförberett kunde dyka upp med en bandpelare och mikrofon i högsta hugg. Men det är ju faktiskt hela fyra decennier sedan jag började och jag är inte säker på att man skulle kunna arbeta på samma sätt i dag.

Häggman påminner om att det inte alltid räcker med att bara skriva ner saker för att bevara dem för eftervärlden.

– När det gäller musik kan noter bara återge en del av musiken. För att kunna återge spelsättet och en musikaliskt dialekt t.ex. måste man höra musiken. Ännu bättre är det naturligtvis om man kan se hur stråken förs, hur spelmannen rör sig, stampar och hur kontakten till eventuella dansare fungerar. Därför har vi också strävat efter att filma så

många spelmän och dansare som möjligt. Av upphovsrättsliga skäl är det tyvärr inte möjligt att lägga ut materialet på nätet.

Musiken viktig

– Jag växte upp i södra Österbotten i en miljö där man sjöng och musicerade. Morfar sjöng mycket, det var vanligt att det kom folk bara för att lyssna till hans sång. Mina farbröder spelade dragspel. Själv började jag studera musikvetenskap och folkdiktsforskning i Åbo för professor **John Rosas**.

Häggmans eget instrument har varit piano. Hon har också, som hon säger, fuskat lite i att spela fiol, munspel och gitarr. Men ursprungligen var det inte musiken eller musikkforskning som skulle utgöra den framtida banan.

– Jag studerade nordisk och germansk filologi och siktade på att bli språklärare. Till slut tog ändå folkmusiken över – det var efter att jag kommit i kontakt med Folkkultursarkivet, och jag disputerade på finlandssvensk vistradition, med utgångspunkt i den medeltida legendvisan om Maria Magdalena.

Ann-Mari Häggman tycker inte att det var något så märkvärdigt att hon som ung kvinna blev invald i SFV:s styrelse.

– I SFV-styrelse hade det nästan alltid funnits minst en kvinna med. På det sättet var SFV mera modernt än en del andra institutioner som länge styrdes av ”bara gubbar”. Kanske det sammanhänger med att SFV verkade inom skolvärlden, där framförallt småskolorna och barnträdgårdarna i hög grad räknades som kvinnornas arbetsfält. SFV har i sin krets haft många starka kvinnor som utfört ett pionjärarbete på folkbildningens område.

SFV:s nye ordförande Per-Edvin Persson:

Sprid kunskap om det svenska inslaget i Finland innan det är för sent!

På SFV:s årsmöte den 29 mars fick SFV en ny ordförande. Per-Edvin Persson har suttit i styrelsen sedan 1989, och är till vardags direktör för vetenskapscentret Heureka i Vanda. I sitt jobb får han också konkret ta ställning till det svenska inslaget i Finland.

HEUREKA (SE NÄSTA UPPSLAG)

är ingen statlig instans utan drivs av ett allmännyttigt samfund. Ändå har man sedan början konsekvent byggt utställningarna och informerat på båda inhemska språken, och på engelska. Det kräver aktivt arbete, och det blir tyvärr svårare år för år, berättar Per-Edvin Persson.

– Tydligt är att inställningen till svenskan ändrats de tio senaste åren. Det blir svårare att hitta personal som kan svenska, det blir svårare att upprätthålla medvetenheten om vikten av två inhemska språk.

Det handlar enligt Persson om en allmän attitydförskjutning i Finland. Men det är inte allt.

– Vulgärdebatten på nätet, som ändå bara utgör en liten av åsikterna, rapporteras stort i media, och får alldeles för stor vikt. Alla riktiga opinionsundersökningar visar att den absolut största majoriteten av finländarna, 70–75 procent, godkänner det svenska inslaget i Finland, eller inte har speciellt starka känslor åt

endera hållet.

Det farligaste är enligt Persson då vi svenskspråkiga målar upp spöken utgående från vulgärdebatten, och därmed ”legitimerar” den. Diskussionen leds därmed in på fel spår. SFV och övriga finlandssvenska aktörer kunde därför vara mer aktiva för att istället skapa förståelse mellan språkgrupperna och sprida riktig kunskap.

– SFV är en finlandssvensk organisation och arbetar för Finlands svenska befolkning, men det kan inte ske i ett vakuum. Svenska språkets rättigheter är helt beroende av språkmajoritetens välvilja. Därför efterlyser jag en större växelverkan med de finskspråkiga vännerna, och en verksamhet som bäddar för en större förståelse.

Persson säger att kunskap om den finlandssvenska verkligheten och landets historia skulle bidra till att öka denna förståelse.

– Historieundervisningen som skandalöst nog börjar först med ryska tiden är en sak, men kunde

inte den svenska språkundervisningen i de finska skolorna ha ett större inslag av orientering i det svenska inslaget, och mindre betoning på grammatik och pluggande?

Persson hoppas på en större samverkan mellan de finlandssvenska fonderna i samarbetet över språkgränsen.

– Att sprida kunskap klingar väl med målen för bildningsorganisationer. Gör det något om kunskap som är relevant eller rentav livsviktig för oss finlandssvenskar sprids på ett annat språk än det svenska? Det börjar bli verkligt bråttom med denna positiva marknadsföring över språkgränsen, innan språkextremisterna på webben har nått sitt mål och allvarligt saboterat majoritetens välvilja.

SFV:s roll måste kunna förändras

Per-Edvin Persson hoppas att SFV fortsätter att visa sin relevans gentemot den finlandssvenska befolkningen genom att upp-



Svenska språkets rättigheter är helt beroende av språkmajoritetens välvilja. Därför efterlyser **PER-EDVIN PERSSON** en större växelverkan med de finskspråkiga vännerna, och en större samverkan mellan de finlandssvenska fonderna i samarbetet över språkgränsen.

rätthålla en folkbildningsverksamhet som känns modern och ändamålsenlig.

– Vi skall värna om våra långa traditioner, men samtidigt måste vi leva i nutiden och bygga för framtiden. Världen förändras med en sådan hastighet att man idag inom företagsvärlden inte anser sig ha tid med strategisk planering. Det gängse begreppet är nu ”strategic morphing”, som kunde översättas som strategisk anpassning. Det betyder att man inom de övergripande målsättningarna ständigt måste ha beredskap att anpassa planerna efter tidens krav, till och med flera gånger under ett verksamhetsår.

Per-Edvin Persson vill att Svenska folkskolans vänner, trots sitt traditionstyngda namn, skall kännas relevant bland dagens unga.

– Vi finns på *Youtube* och *Facebook*, men det viktiga är förstås vad vi gör där: känns det inte relevant hjälper ingen ny teknik. Världen har minnsann förändrats sedan föreningen grundades år 1882, och förändringens vindar blåser nu kraftigare över världen än på länge. Jag kommer som ordförande att jobba för att vi inte forskansar oss i det som känns tryggt och bekvämt, utan för att vi har beredskap till förändring.

Satsning på mediasektorn

I tillägg till utbildningssidan med Axxell anser Persson att SFV:s satsning på mediasektorn burit god frukt.

– Vi är med och finansierar FST:s morgonsändning *Min morgon*, vilket sker via SFV:s bolag Ab Cityportal. Det är ett gott exempel på den typ av satsningar som den svenskspråkiga befolkningen behöver. Det hjälper inte



Världen förändras så fort att man måste kunna anpassa planerna till och med flera gånger under ett verksamhetsår, säger **PER-EDVIN PERSSON**.

att endast beklaga de otillräckliga resurser svenska Yle har, eller att ensidigt kräva att public service på svenska måste skötas med licenspengar. Om SFV:s insats gjorde morgonsändningarna möjliga gjorde vi rätt i att gå in, och vi skall självfallet spana efter nya möjligheter i framtiden.

Förste naturvetaren sedan 1945

Per-Edvin Persson är den första naturvetaren sedan 1945 som svingar ordförandeklubban i SFV. SFV:s första ordförande, **Wilhelm Grefberg** var medicinare. Professor **Edvard Blomqvist** (ordf. 1917-32) var diplomingenjör och hydrolog, medan **Runar Meinander** (ordf. 1943-45) var överlärare i matematik och naturlära.

– Jag är limnolog och agroforstare, så eftersom den finlands-svenska folkbildningsrörelsen av förstäligena skäl i huvudsak letts av humanister och pedagoger, kan någon fråga: vad har nu en naturvetare här att göra?

Persson ser dock inget motsatsförhållande mellan naturvetenskap och humaniora.

– Den brittiske fysikern **C.P. Snow** påtalade 1959 den bristande kommunikationen mellan den naturvetenskapliga och den humanistiska kulturen: allmänbildningens kärnstoff är hämtat från humaniora, trots att den kulturgren som antagligen mest handgripligen påverkar vårt vardagsliv och världsbild är naturvetenskapen.

Per-Edvin Persson frågar med Snows ord varför det anses höra till allmänbildning att man läst ett verk av **Shakespeare**, medan man inte behöver känna till innehållet i termodinamikens andra grundlag.

– Man ska känna till kulturnamn som **Monet, Mahler och Strindberg**, men behöver inte vidkännas **Rutherford, Heisenberg** eller **Arrhenius**. Jag tror en viss attitydförändring är påkallad.

Ur SFV:s synvinkel finns det enligt Persson förstås ingen konflikt mellan naturvetenskaper och humaniora: föreningen står i folkbildningens tjänst, och SFV arbetar på lika villkor för att främja all bildning, allt kompetensbyggande och all inläring bland landets svenska befolkning.

– Målsättningen har varit densamma i 128 år, medan verksamhetsformerna under olika tider tagit olika former. I början av föreningens historia gällde det faktiskt att upprätthålla svenska folkskolor, idag är vi fortfarande verksamma inom skolsektorn, nu närmast inom andra stadiets yrkesutbildning, medan verksamheten i övrigt är mera mångfacetterad än den var för ett sekel sedan. Målen består, men medlen växlar.



Heureka har haft 6 miljoner besökare

INITIATIVET TILL VETENSKAPSCENTRET HEUREKA var en följd av Fysik 82-utställningen som arrangerades i Helsingfors och som besöktes av hela 20 000 personer. Utställningen arrangerades av Finlands Fysikerförening, Helsingfors universitet, Tekniska högskolan och det europeiska laboratoriet för partikelfysik CERN. Uppmuntrade av framgången utlyste de tre förstnämnda institutionerna och astronomiska föreningen Ursa år 1982 ett vetenskapscenterprojekt vars mål var att få till stånd ett permanent utställningscentrum som presenterar vetenskap i Finland.

STIFTELSEN VETENSKAPSCENTRUM GRUNDADES AV Helsingfors universitet, Tekniska högskolan, Vetenskapliga samfundens delegation och Industrins centralförbund år 1984. Vanda stad erbjöd sig i juni 1984 att betala hälften av vetenskapscentrets etableringskostnader och en tredjedel av driftkostnaderna, varefter stiftelsen utvidgades att omfatta Vanda stad, tre ministerier, FFC och lärarfacket. År 1985 utlystes en arkitektävling. Stiftelsens styrelse valde Mikko Heikkinens, Markku Komonens och Lauri Anttilas bidrag ”Heureka” att förverkligas.

Vetenskapscentrets innehåll formades i hög grad med hjälp av pilotutställningar kring medicin, lingvistik, vatten och teknologi under åren 1985-87

på olika håll i Helsingfors. Utställningarna sågs av sammanlagt 300 000 personer.

HEUREKA ÖPPNADE SINA DÖRRAR för allmänheten i april 1989. Öppningsåret var en fantastisk framgång. Det året besöktes Heureka av över 430 000 personer. Sedan dess har besöksantalet legat inom det beräknade intervallet på 250 000–300 000 med ett medelvärde på 280 000. Heureka-byggnaden har under tiden 1989-2009 besökts av nästan 6 miljoner besökare och utomlands har Heurekas utställningar dessutom setts av över 12 miljoner besökare.

UTSTÄLLNINGAR PRODUCERADE AV HEUREKA har turnerat i 24 länder på fyra kontinenter. Också Heurekas expertis har haft internationell efterfrågan. För att underlätta utställningsexporten grundade stiftelsen år 1998 företaget Heureka Overseas Productions Ltd.

HEUREKA TOG INITIATIVET TILL det nordiska science center-förbundet år 1987 och var med om att grunda det europeiska science center-förbundet år 1989. År 1992 accepterades Heureka som den första fullvärdiga medlemmen utanför Amerika i det internationella vetenskapscenterförbundet (Association of Science-Technology Centers). Heureka stod värd för den första världskonferensen för vetenskapscentra i juni 1996 och den europeiska science center-konferensen år 2005.



Att kunna googla på nätet gör inte den fria bildningen onödig. Den fria bildningens effekter på såväl individuell som samhälls nivå syns bl.a. som en allmän positiv inställning till aktivt medborgarskap och till vilja och förmåga att delta och verka i samfund samt i bildandet av nätverk, säger undervisningsråd **ALICE LILLAS**.

Förstår stat och kommun hur viktig den fria bildningen är?

Har det gamla begreppet "folkbildning" någon relevans i dagens värld? Förstår någon ordet längre, då de flesta skolformer byter namn till uppfinningsrika latininspirerade konstruktioner, eller till de mest ologiska bokstavskombinationer. Det frågar sig undervisningsråd Alice Lillas, som på SFV:s utdelningsfest den 31 mars erhöll SFV:s folkbildningspris på 7 500 euro.

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

JAG ÄR INTE HELT säker på att begreppet folkbildning klart associerar till den fria bildning som vi har i Finland idag, specifikt representerat i våra medborgarinstitut, folkhögskolor och studieförbund. Många har grubblat på frågan men fortfarande saknas en entydig definition. Däremot reagerar vi genast positivt och igenkännande då folkbildare börjar räkna upp själva *kännetecknen* för folkbildning, det vill säga fri och frivillig utan styrande läroplaner för inläring, men däremot med tydlig deltagarstyrning, säger Alice Lillas.

Folkbildningsarenan är enligt Lillas en plats för särarter, mångsidighet, flexibilitet och kulturell aktivitet. Begreppet folkbildning finns kvar som ett starkt nordiskt begrepp medan lagstiftaren i Finland genom en lagändring 1992 tog in begreppet "fri bildning" som samlingsnamn för verksamheten.

Lillas en plats för särarter, mångsidighet, flexibilitet och kulturell aktivitet. Begreppet folkbildning finns kvar som ett starkt nordiskt begrepp medan lagstiftaren i Finland genom en lagändring 1992 tog in begreppet "fri bildning" som samlingsnamn för verksamheten.

– Men fortfarande är det i mina öron som om ordet "folkbildning" skulle ange ett tydligare samhällsansvar för de som står bakom budgetarna, utbildningen och planeringen. Folkbildningen förväntas erbjuda enskilda individer möjligheter att kontinuerligt uppdatera gamla kunskaper, och att delta och leva i ett alltmer komplicerat samhälle. Våra gamla skol- och studiekunskaper räcker inte till genom hela livet, de måste uppdateras då och då. Även kunskapsklyftorna mellan generationerna måste också ständigt överbryggas.

Lillas säger att utbildningstänkandet i Finland generellt utgår från att kunnandet och bildningen hos hela befolkningen skall omfattas av principen om livslångt lärande. Detta har länge styrts utbildningspolitiken och åtgärderna inom vuxenutbildningspolitiken. Det stora målet är att utbildningen skall ge människorna redskap att bemöta och bemästra förändringarna i samhället och stärka samhällsstrukturen.

– Det finns ändå några centrala, mycket omvälvande förändringsfaktorer. Globaliseringen med allt vad det innebär av omflyttningar av kapital, kunskap och produktionsanläggningar, arbetslösheten, samt konsekvenserna av ny informations- och kommunikationsteknik. Som ett relativt nytt element har vi även invandrarsituationen – ett eldfångt ämne, där hela folket testar sina toleransgränser. Vi är idag mitt inne i den förändringsprocessen trots att den pågått snart tjugo år. Fortfarande dyker de mest oförutsägbara hotbilder för mänsklig trygghet upp, säger Lillas.



Folkbildningsarenan fyller enligt Alice Lillas fortfarande sin viktiga uppgift som en plats för särarter, mångsidighet, flexibilitet och kulturell aktivitet.

Har folkbildningsidealet förverkligats?

Lillas tar ur ett historiskt perspektiv upp frågan om hur folkbildningsidealet förverkligats inom medborgarinstituten. Hon har arbetat inom den sektorn i drygt trettiofyra år, senast som rektor för Korsholms vuxeninstitut. Hon har även varit ordförande för intressebevakarna *Svenska sektionen inom medborgar- och arbetarinstitutens förbund rf, MAIF*, och *Förbundet för medborgar- och arbetarinstitut rf, FAMI*.

– Det är inom ramen för den verksamheten som jag mött den enskilda människan, mött hennes behov och i många samtal och brev fått uppleva framgångsberättelser över nådda mål i nya studier, nya intressen, nya sociala miljöer men förstås även besvikelser. För medborgarinstitutets del sägs det i lagen att verksamheten skall grunda sig på lokala och regionala bildningsbehov. Behovsaspekten betonas, vilket gör att vi kan se stora olikheter i enskilda medborgarinstitutens

studieprogram.

Lillas säger att var sak har sin tid och att hon nu väntar på nästa våg med folkliga traditioner.

– Institutet är en god kuvös för dylika folkrörelser, såsom körsången är ännu idag efter många år. Språkkurser, populärvetenskapliga föreläsningar, seminarier och olika motionskurser har länge varit populära. Och det var egentligen först på 80-talet som den stora efterfrågan på konstkurser, måleri, keramik och porslinsmålning kom. Något som ofta blev en belastning i många politikers ögon då rödpenning gick i kommunerna i budgettider. En annan viktig uppgift blev även den lokala hembygdsforskningen, visserligen på amatörnivå, men vi fick i alla fall den lilla människans historia och vardag dokumenterad. Bara i Korsholm har över tjugo böcker skrivits.

Kontakten till närsamhället

Enligt Lillas visar den historiska tillbakablicken att en mycket god kontakt med närsamhället är nödvändig för att tillgodose det lokala bildningsbehovet för vuxna.

– Det betonas idag även av att också ungdomar och barn numera kan delta i verksamheten. Redan 1975 kunde medborgarinstitutet på anhållan få tillstånd att ordna musikundervisning för elever under sexton år och detta utvidgades småningom till andra konstämnen i och med lagändringen 1992. Det var oerhört viktigt att ungdomar under 16 år även på landsbygden blev delaktiga av den konstfostran som i städerna handhades av särskilda musik- och konstskolor. För landsbygdens barn var det en jämlikhetsfråga att inom rim- →

...Alice Lillas

ligt avstånd till ett rimligt pris få ta del av den kreativitet och den träning av ögats och handens färdigheter som konstämnesundervisningen innehåller.

Lillas säger ändå att vuxenundervisningen fortfarande utgör det viktigaste i medborgarinstitutens kursutbud. Det gäller att i kursplaneringen vara lyhörd, se trender i tiden, även utanför lokalsamhället. Vad händer nationellt och globalt?

– Tröskeln för deltagande är och måste förbli låg och det ankommer på institutet att också den som inte trivdes i den obligatoriska skolan kanske som vuxen finner det intressant och motiverande att studera eller göra något med händerna, tillsammans, i grupp. Det skall vara lärande enligt eget val, utan formell behörighet för deltagande, fritt från tvång och krav på prestation. Kursprogrammet är öppet för alla och annonseras även ut öppet, idag kompletterat med en nätversion på webben.

Framtiden och samhällets knappa resurser

Alice Lillas tar gärna ställning till den fråga som ibland kastas fram: har medborgarinstitutets kurser och föreläsningar ett värde i framtiden då allt egentligen finns på nätet, lätt frammanat med lite ivrigt googlande?

– Utan att ha en glaskula med ett hållbart, långsiktigt svar, vågar jag nog säga ja. En framtid finns, trots att det är sannolikt att innehållet och sättet att producera och förmedla kunskap ändras. Det blir mera tekniskt, interaktivt och i nätverk, säger Lillas.

Alice Lillas räknar upp de aktuella samhällskrav som gör att institutet har en framtid oberoende av de tekniska lösningarna:

- Aktiverande språkkunskaper, vilket förutsätter sociala läromiljöer där kunskaperna även kan prövas i praktiken.
- Mer datorkunskap. Idag är det många som kan använda endast en bråkdel av alla möjligheter som vanliga dataprogram innehåller.
- Samling kring gemensamma intressen som t.ex. körsång, dans och motion.
- Föreläsningar som behandlar trender i tiden, hjälper oss att analysera fenomen och förändringar, t.ex. miljökunskap, konsumentkunskap, hälsokunskap.
- Föreläsningar och kurser för att kunna tolka och analysera vår egen privatekonomi, som helt håller på att falla i händerna på bankernas och försäkringsbolagens experter.
- Integration av invandrare i språk- och yrkesförberedande kurser.
- Skapandet av de svenska rum i finsk- och tvåspråkiga miljöer som behövs för samhörighet och samtals- och umgängestillfällen på svenska.

– Institutnätverket är dessutom en utomordentlig utbildningsinstitution för förmedling av ny kunskap, som på 90-talet och 2000-talet då datorkunskapen skulle spridas till de breda folklagren. Den verksamheten pågår fortfarande, medan hälso- och motionsaspekter är riktigt aktuella just nu. Genom en statlig styrning av resurserna kan man flexibelt och snabbt få ut den kunskap, som anses viktig för befolkningen. Stat och kommun har här en otrolig effektiv utbildningskanal varje gång det

finns behov av att nå människorna med ny, bred kunskap – fast det får dock aldrig bli en propagandakanal.

Positiva effekter även på samhället

Alice Lillas presenterar intressant statistik. Den fria bildningen berör för närvarande cirka en miljon finländare årligen, och effekterna på såväl individuell som samhällelig nivå är märkbara och mångsidiga.

– En viktig följd effekt är en allmän positiv inställning till aktivt medborgarskap och till vilja och förmåga att delta och verka i samfund samt i bildandet av nätverk. Enligt forskarna Jyri Manninens och Saara Luukannels rapport från 2008 uppskattar män mest att göra, och att uppleva den omedelbara nyttan i sina studier. Viljan att lära sig mer

ökade, liksom även det psykiska välbefinnandet. Problemet för utbildarna är nu hur man skall nå flera män. De utgör endast cirka trettio procent av deltagarna i medborgarinstitutet idag.

Enligt rapporten uppskattade kvinnorna mer de olika sidosidorna av kursdeltagandet: ökad självkänsla, fysiskt välmående, en social miljö med utökad bekantskapskrets, liksom mera ork i vardagen och därmed en förbättrad livskvalitet.

– Ett förbättrat livsinnehåll ger alltså bättre psykiskt och fysiskt välmående och har en omedelbar effekt på familjens och arbetsgemenskapens välmående och naturligtvis i ett vidare perspektiv även samhälleligt genom minskade social- och hälsovårdskostnader. Om man bara kunde mäta och presentera beloppen i euro för uppnådd bätt-



Den fria bildningen resulterar i bättre psykiskt och fysiskt välmående och har en omedelbar effekt på familjers, arbetsgemenskapers och hela samhällets välmående. Bilden är tagen på **AXXELL FINNS** i Esbo.

re självänsla och välbefinnande hos människorna då de offentliga budgeterna görs upp! Rapporten från 2008 beaktas förhoppningsvis då finansieringslagstiftningen för den fria bildningen öppnas inför 2011. Den kommer att avgöra om vi fortfarande kan erbjuda medborgarinstitutsverksamhet i alla kommuner, och till en rimlig kostnad åt alla invånare.

Lillas förhoppning är alltså att man i det nationella och kommunala beslutsfattandet skall uppmärksamma nyttan av att upprätthålla dessa utbildningsinstitutioner, som kanske är rätt osynliga i politikernas medvetande men som har desto större effekt på individen och välmåendet i medborgarsamhället.

– Det är i alla fall utbildningsinstitutioner som finns i hela landet, och som jämlikt erbjuder alla invånare möjligheter till studier som berikar såväl arbete som fritid till moderata kursavgifter. Avgifterna varierar något beroende på kommunens insats medan statens andel för närvarande är cirka 57 procent av det kalkylerade enhetspriset per undervisningstimme.

– Vi i Finland och Norden har tack vare drygt hundra år av folkbildning varit förebilder även i EU, och året 1996 proklamerades till året för livslångt lärande. Det skall vi fortfarande haka på och låta varje år vara ett år för nya och hållbara kunskaper för ett mänskligare och tolerantare samhälle och en stor trevnad och gemenskap.

Fr.v. framifrån bakåt: **ILONA HEIKINHEIMO, MIKAEL LINDHOLM, MAI MÄNTYLÄ, JOSEFIN SILBERSTEIN** (skymd), **NATHANIEL SILBERSTEIN, MIKAEL MÄNTYLÄ**, ordkonstledare **MALIN FAGERSTRÖM, SOFIA PALDANIUS** och **MARIA STRANDVIK**. **LUNA HOVI-NIEMI** saknas på bilden men är också med i gruppen.

I stället för färdigtuggad underhållning: **Ordkonst får barnens fantasi att flöda**

Sydskustens landskapsförbund har redan i flera år ordnat ordverkstäder för åk 1–9 i skolbibliotek och kulturrum i Helsingfors, Esbo, Vanda, Borgå, Sibbo, Lovisa, Ekenäs, Karis, Ingå, Åbo, Kimitoön, Pargas och St Karins. De populära verkstäderna handlar inte om stavning och grammatik, utan om att ge uttryck för sin fantasi. Därför är de så viktiga, berättar kulturproducent Michelle Mattfolk och ordkonstledare Malin Fagerström.

Det centrala i Sydskustens ordkonst är också att de texter som barnen skapar skall bli till något, på riktigt. Det kan vara en utställning, en pjäs, ett collage eller en antologi, berättar Michelle Mattfolk.

I ordverkstaden ges tid till sådant som man inte hinner med under den vanliga modersmålstimmen eller un-

dervisningen i skolan.

– När vi första gånger berättar om ordkonst brukar vi fråga eleverna om det finns någon i klassen som tycker om att skriva. Endast ett par elever räcker upp handen. Sedan frågar vi om någon tycker om att fantisera, och då räcker alla elever upp handen.

Enligt Mattfolk går mycket av energin under de första skolåren

till att lära sig stava och skriva rätt. Det är förstås jätteviktigt, men risken är att fantasin och kreativiteten hämmas, speciellt i flödet av färdigtuggad fantasi; filmer och dataspel som barnen lär sig konsumera från tidiga år.

– I förlängningen handlar det här också om svenskans

→



– Att lära sig stava och skriva rätt är förstås jätteviktigt för barnen, men risken är att fantasin och kreativiteten hämmas, speciellt i det stora utbudet av färdigtuggad fantasi som filmer och datorspel, säger **MICHELLE MATTFOLK**.

överlevnad som levande språk i Finland, speciellt i områden där språket är utsatt för starkt yttre tryck. Och idag betyder det inte automatiskt bara huvudstadsregionen.

Skrivande, drama, manus

Sydkustens ordkonst räknar sitt ursprung till de åboländska ordverkstäder för svenskspråkiga barn och unga som ordnades hösten 1994 på initiativ från Konstkommissionen i Åbo och Björneborgs län. Idén och undervisningsmodellen hämtades från Tavastehus, som ända sedan mitten av 80-talet satsat på skrivargrupper för finskspråkiga barn.

Ordverkstäderna ordnas utanför skoltid och sammankommer cirka en och en halv timme en eftermiddag i veckan 10 till 15

gångar per termin. Platsen för ordverkstaden är ofta kommunens eller skolans bibliotek där kopplingen till litteraturen redan finns, eller andra kommunala kulturhus av något slag.

I vissa ordverkstäder skriver man mycket, medan andra betonar muntligt berättande och teater. På annat håll kanske man skriver manus till filmer och gör tidningar, medan andra leker spion och skriver deckare. Ordverkstäderna gör också utfärder till inspirerande utflyktsmål, har författarbesök, ger ut antologier och deltar i skrivarläger och berättarfestivaler.

Stor motivation

Då Svenskbygden besöker en grupp i Sydkustens Ordkonstskola i Borgå är det fråga om terminsavslutning och visning för

föräldrarna av några kortfilmer som barnen skrivit manus till: *Sagofigurernas miljonärsmöte 2010* och *Alla har fantasi*.

– Filmerna hade premiär på filmfestivalen *Medietanken 2010* på G18 i Helsingfors och fick mycket positiv respons. Speciellt barnen i filmen fick mycket tack för sina rollpresentationer, berättar Fagerström, som säger att hon är glad över hur motiverade barnen är.

– Den här gruppen har samlats i två läsår och fortsätter igen på hösten. Barnen i denna grupp är väldigt motiverade och kommer varje gång! De tycker alla om att skriva och fantisera. Man behöver bara ge små roliga och fantasieggande impulser så producerar de hur otroliga historier och berättelser som helst!

En del av barnens berättelser

har publicerats i antologin *Vi är på din sida*, som Sydkusten gav ut till bokmässan 2009 och som innehåller texter från alla ordverkstäder.

– Alla har utvecklats till verkliga skickliga ordkonstnärer. Jag är väldigt glad och stolt över hur duktiga och personliga skribenterna alla barnen är!

Nya redskap för ledarna

Sydkustens ordkonstledare är författare, litteraturstudierande, dramapedagoger, journalister, filosofer och lärare som har ett brinnande intresse för ordkonst och berättande. Ledarna rekryteras även i samband med fortbildningar, kurser och temadagar som Sydkusten ordnar. En certifiering av ordverkstadsledarna är under planering tillsammans med SFV-organisationen Svenska studiecentralen.

– Ordkonstverksamheten är förstås inget soloprojekt inom Sydkustens landskapsförbund. Verksamheten är helt avhängig av ett nätverk där det förutom en styrgrupp finns kontakt till bibliotekarier, utbildningsstyrelsen, litteratur- och författarföreningar och modersmålläraryrket, berättar Michelle Mattfolk.

Träffarna och kurserna som ordnas är öppna för alla som är intresserade av ordkonst och berättande. Mera information om aktuella träffar finns på Sydkustens webbsidor.

– Till hösten kommer vi också ut med en handbok i ordkonst för pedagoger som jobbar med barn. Den skall fungera som arbetsredskap för alla pedagoger oberoende av deras bakgrund. Man behöver inte vara modersmållärare för att bli ordkonstnär!



Sydkustens Landskapsförbund verkar på Georgsgatan i Helsingfors och har kansli även i Pargas.

SYDKUSTEN

SYDKUSTENS LANDSKAPSFÖRBUND R.F.

SYDKUSTENS LANDSKAPSFÖRBUND R.F. är intresseorganisation för de tvåspråkiga kommunerna i södra Finland. Verksamhetens tyngdpunkt ligger på kultur- och utbildningsfrågor. Organisationen startar och utvecklar gränsöverskridande samarbets- och innehållsprojekt i och mellan kommunerna. Tillsammans med kommunerna, de fria föreningarna och de finlandssvenska fonderna kan engagerade eldsjälarna genomföra gemensamma projekt eller skapa nya mönster för verksamheten.

Sydkusten grundades 21.9.1998 av Nylands svenska landskapsförbund och de svensk- och tvåspråkiga kommunerna i Åboland i syfte att bevaka svenska kultur- och utbildningsfrågor i medlemskommunerna. Ledstjärnan är att erbjuda likvärdiga möjligheter till utbildning och kultur oberoende av boningsort.

Sydkusten leds av direktör **Agneta Eriksson** som är stationerad i Helsingfors. Sydkusten har också ett kansli i Pargas.

www.sydkusten.fi

Hilja Byström

– en tornedalsk författare med helande kraft

KRISTINA GERKMAN-KEMPPAINEN

”Kanske gryr det en dag, då nittonhundratalets likriktade och internationella människa börjar leta efter sina rötter och lyssna till den granens susning vid vars rot hennes bo är fäst”.

Så skriver författaren Hilja Byström i sin roman *Byn*. Byn som kom år 1940 är den första delen av en trilogi. *Ungfolk* gavs ut 1941, och därpå följde *Bondfolk* år 1943. Trilogin beskriver livet och utvecklingen i Järvi, en typisk tornedalsby, där finskt och svenskt; två språk och två kulturer lever sida vid sida utan att riktigt mötas på djupet. Inte enbart språket utan också religionen skiljer granne från granne – är du inte med oss, så är du mot oss.

Pohjanen upptäcker Byström

Det var Tornedalens stora son, den prisbelönta författaren **Bengt Pohjanen** som nyupptäckte Hilja Byström då han letade efter material i samband med bearbetningen av sin självbiografiska romanserie. (*Smugglarkungens son*, 2007, *Tidens tvång*, 2009, Norstedts) Pohjanen förklarar: ”Jag upptäckte henne på samma sätt som man upptäcker avskjutna pilar i mossan. Sparkade till i mina funderingar över om det är som den svenskspråkiga medelklassen ofta påstår, att Tornedalen saknar litteratur, att vi inte läst böcker, att det inte skrivits

dikter”. – Hilja är en ”ren” författare. Hon beskriver vad hon ser. Pörtet, den kalkade ladugården, bastubadet, jordfästningarna, bröllop, födelse, död och årstidernas växling. Hilja älskar sitt land, sin Tornedal på ett rätt så romantiskt sätt. Hon är inte en religiöst religiös eller politiskt religiös författare. Men hon ser och förstår på vilket sätt religionen griper tag i människorna och formar dem till dem de är eller så småningom blir, säger Pohjanen.

Bengt Pohjanen har i likhet med Hilja Byström beskrivit Tornedalen med dess rika kulturarv i en tid av förändring. Byströms böcker är skrivna på 40-talet, men handlingarna kunde mycket väl utspela sig på 50-talet. Man kan kalla Hilja för en sann profet. Hon låter många olika röster komma till tals. Kvinnorna är starka och medvetna om sin ställning i byns hierarki. Flickorna som kom från grannlandet Finland för att arbeta som pigor fick aldrig kallas värdinna om de senare gifte sig med husbonden. Detta berodde på att gårdsfolk sedan generationer tillbaka har fog för en viss bördssolthet.

– När jag läste Hilja förvånades jag över att Finland och kriget inte var närvarande i hennes berättelser. Finland var egentligen endast en granne som levererade duktiga pigor till gårdarna i Järvi by. Hilja skrev på svens-

ka, men hennes modersmål var meänkieli. Hon var en gränsens människa, en människa som levde nära gränsen, medan jag själv är en sann gränsmänniska. Inom mig lever den odelade Tornedalen fortfarande. Jag har släktingar i Finland, och jag skriver på tre olika språk: svenska, finska och meänkieli. I mina böcker återspeglas Finlands öde på ett närvarande sätt, inte minst för att min far var Smugglarkung som bedrev handel gränsfritt över gränsen, berättar Pohjanen.

TSARENS RÖDA STRECK FRÅN år 1809 formade den enhetliga Tornedalen till två olika länder och kulturer. Det som varit ett blev två. Den finskspråkiga befolkningen på den svenska sidan marginaliserades och utsattes för förtryck. Skolan ville försvenska alla barn. Men vad skulle de finska barnen, det vill säga barnen som talade tornedalsfinska hemma i de små skogsbyarna göra med svenskan? En svenska som de med all sannolikhet mycket snart skulle glömma bort enligt Hilja. Den första april år 2000 fick meänkieli minoritetsställning i Sverige. Bengt Pohjanen har varit en betydande förkämpe för språket, för folket i Meänmaa, för bevarandet av deras kulturarv och deras identitet.



Hilja Byströms porträtt är målat av Monika Pohjanen.

Vem var Hilja Byström?

Hilja Byström föddes i Matojärvi den 18.4.1908. Hennes flicknamn var Kallioniemi. Hennes far Helmer Kallioniemi lärde sig under sin tjänstgöring vid regementet i Östersund att tala och skriva svenska. Han förstod vikten av att kunna språk, och därför lärde han sina barn tala svenska i ett tidigt skede. Hilja skickades till seminariet i Haparanda där hon utbildade sig till lärarinna.

Hon verkade som lärare i Karungi skola. Redan år 1932 debuterade hon med *Ett år i Järvi* – berättelser från Tornedalens skogsbygd. Boken bemöttes med en rätt så stor skepticism. När trilogin kom ut i början på 40-talet tog många illa upp eftersom man trodde känna igen sig, och man då ansåg att Hilja lämnat ut sitt

folk på ett sätt som inte behagade alla. Men själv förklarar Hilja i boken *Byn* varför hon vill beskriva livet i en liten tornedalsk by som står inför en förändring: ”En ny tid bröt in. Den började någon gång vid sekelskiftet. Moder Svea upptäckte detta sitt barn och sträckte armarna mot det. Bygden blev varse dels sin egenart och dels sin svenskhet. Den förra är snart försvunnen i många väsentliga drag. Så ser det ut att nu gå med bygdeegenheter. Därför har det kanske sitt värde, om drag ur dess liv i helg och söcken, glädje och och sorg kan bevaras”.

År 1935 gifte sig Hilja Byström med Engelbert Byström. Han var änkeman och präst i Råneå. Hilja blev mor till fem minderåriga barn. År 1936 föddes hennes son, Kjell Byström. Han var närvarande vid firandet av Hilja Byströms hundraårsjubileum i

Övertorneå den 18.4.2008. I sitt föredrag säger han sammanfattningsvis: ”Byn har en hälsning till vår nutid: Gör allvar av INSIKTEN om din brist, ditt ansvar och dina möjligheter. Bygg och bruka din TILLIT till människor, till livet och till dig själv. Ta vara på den FÖRSÖNING, som både människor och Gud är beredda att ge”.

I samband med festligheterna släpptes nyutgåvan av *Byn*, (Barents Publisher). Under seminariets gång, där man belyste Hilja Byströms författarskap och därigenom Tornedalens rika men också smärtsamma historia, kunde man känna och förnimma hur mycket det betyder även för dagens tornedalingar att få sin identitet och sitt språk bekräftat. Fastän Hilja skrev på svenska så beskrev hon det finska arvet, det som lever i meänkieli och i Meänmaa.

Trilogins vittnesbörd

Såväl *Byn*, som *Ungfolk* och *Bondfolk* är en berättelse om människan sådan hon är i en tid av förändring. Förändringen tar tag i människans innersta, den skakar om, den berör och den lämnar ingen utanför. Alla blir indragna, alla måste ta ställning, välja sida. Gårdarna är de fasta punkterna i böckerna. Gårdarna har finska namn som Ylivainio, Haavisto, Rantatalo. Byn som Hilja beskriver var inte stor. Den hade åtta gårdar och några torp. Gården och jorden gav levebröd. Gården bestämde också rangordningen i byn.



En husbonde är en jordens man. Han kan inte överge sin jord, inte sin gård heller. Det får Oskar i Ungfolk erfaras. När han blivit änkeman med alla sina nio barn, måste han bege sig ut för att söka sig en hushållerska redan då den avlidna hustrun Aino låg på bår. Jordens man är sådan. Han kan inte välja fritt. En gård står på ladugården och den är beroende av en kvinnas händer och fötter. Det förstod Oskar. Men hur mycket en kvinnas handtag betydde för gården, det förstod både Oskar och andra män i byn först när handtagen var borta.

I Bondfolk ställer Hilja frågan om huruvida det kan vara rätt att överge jorden. *"Jorden borgar för skulderna – att vara bonde är ett hårt liv och jorden föder sin son med hårt bröd. Jorden är inte för ett släkte, hon är evig. Hon är alla släktens moder"*.

Människorna är bundna till varandra med starka band. Alla har sin givna plats, alla behövs och alla hjälper till. Behövdes en ny ladugård, så ställde alla män upp, var och en kom med sin hammare i näven. Kvinnorna stod för trakteringen. Ingen kunde leva ett isolerat, helt privat liv. Man visste allt om alla. När den

mäktige husbonden Gustav Rantatalos son Olle hittades stupfull i diket, var skammen stor. Rantatalo utbrister: "Många kommer att viska och blinka: Se där! Så var det med Rantatalo. Detta har de väntat på, de som bugat sig djupast för mig."

Den nya tiden med nya dryckesseder hade kommit till byn. Religionen och hemmets andliga arv börjar mista sitt grepp om ungdomarna. Inga, enda dottern på Vaara gård fattar redan tidigt tycke för Erik. Eriks far är torpare till Ylivainio. Inga är kristen, men det är inte Erik. Inga brottas med sin respekt för Gud och sin kärlek till Erik. Inga drunknar när hon räddar ett barn. När hon sjunker ner i djupet känner hon: "Gud, du är ju också här. Den strålande himlarymden som hennes ögon försjunkit i öppnade sig här under vattnet. En oändlig famn av ljus öppnade sig"

I Bondfolk stöter kärleken och religionen på svårigheter också för kyrkoherden Lennart Johansson som förälskat sig i Majke, storbonden Rantatalos dotter. Rantatalo har gjort sitt gudsfrukta hem till ett sådant jordiskt helvete, att Majke vill ta avstånd från allt vad Gud och hans him-

melrike heter. Lennarts hjärta står i brand, men han vågar inte tänka sig ett liv tillsammans med Majke, en prästfru som inte vill kännas vid allt som är heligt och verkligt för en god kristen. Lennart är rädd både för Gud och för församlingen. När Lennart gjort sitt val att leva utan Majke känner han: "Det blev så stilla i hans själ. Som ett avvant barn i sin moders armar, vilade hans hjärta i Gud".

HILJA BYSTRÖMS VÄRLD ÄR så vacker, så lysande och varm. Hennes texter innehåller helande kraft. Man blir glad, rörd och hänförd då man läser henne. Enligt Bengt Pohjanen var Hilja Byström den första tornedalska författaren. Pohjanen har utan att han själv varit medveten om det förvaltat Hiljas arv och fört det vidare i sina talrika berättelser om Tornedalen och dess folk. Pohjanen har i år tilldelats Eyvind Johnsonpriset och han fick också ta emot Konungens medalj av åttonde storleken i högblott band för sina insatser som en trespråkig författare.

Sommarnytt från Studieccentralen



Emma Henrikssons bidrag till Föreningsfestivalens fototävling för unga i åldern 15-25. Temat för tävlingen är Frivillighet.

SOMMAREN ÄR HÄR OCH det brukar medföra en lite lugnare period vad gäller kurser, cirklar och föreläsningar. Höstens kursutbud utarbetas som bäst och information om kurserna finns att läsa på Studieccentralens webbplats.

ARBETSVERKSTADEN RESURSCENTRET FÖREGÅNGARNA I Vasa, som hör till SSC-familjen, grundades år 2000 och fyller 10 år i år. Föregångarna finns till för svensktalande arbetssökande och studerande i alla åldrar. Sedan starten har över 700 personer fått service vid Föregångarna. Genom en individfokuserad

och lösningsinriktad handledning hjälper Föregångarna människor att hitta sin plats i tillvaron vad gäller arbete, studier och sociala sammanhang. 10-årsjubileet firas tisdagen den 24 augusti med bl.a. minister Stefan Wallin närvarande.

Står ni i er förening inför kvistiga frågor vad gäller t.ex. föreningsteknik eller ekonomi? Eller funderar du tillsammans med några vänner på att grunda en förening? Då är Föreningsresursen någonting för er! Föreningsresursen är en webbplats där all relevant föreningkunskap finns samlad på ett lättillgängligt sätt. En riktig guldkgruva med andra

ord. Webbplatsen har adressen foreningsresursen.ssc.fi.

DET ÄR NU HÖG tid att anmäla sig till Föreningsfestivalen 2010 i Helsingfors. Temat är Frivillighet och Finansiering. Du anmäler dig enkelt på festivalens webbplats www.festival.fi där du även hittar övrig information. Förutom det sedvanliga programmet med workshops och föreläsningar ordnas också en fototävling för unga i åldern 15-25. Dessutom kan du under pauserna på fredagen (10.9) testa på olika behandlingsmetoder som t.ex. manikyr och ekobotox. Allt för deltagarna ska trivas och må bra!

SVENSKA STUDIECENTRALENS COCKTAILFEST MED anledning av 90-årsjubileet hålls fredag 10.9 kl. 19.30 i samband med Föreningsfestivalen. Eftersom cocktailfesten är en del av festivalens kvällsprogram finns ingen tid för uppvaktningar.

STUDIECENTRALENS NYHETSTIDNING MENTORA KOMMER i höstens nummer att ha jubileum som tema. Förutom att Studieccentralen själv presenteras med anledning av 90-årsjubileet, lyfts även andra jubilerande organisationer fram. Och vi försöker titta på vad som egentligen kännetecknar ett bra jubileum...?

En riktigt skön sommar önskar SSC!

Christine Romberg
adm.sekr./informatör

Fåglarna är klokare än vi



NÄR RULLGARDINEN RULLAS UPP och avtäckes ju-nimorgonen står jag öga mot öga med en hackspett.

Några meter bort klamrar den sig fast vid björkens stam på jakt efter föda. Likt en cirkusartist trotsar fågeln kroppsliga lagar, böjer huvudet i en konstig vinkel mot mig, den röda fläcken på hjässan glimtar till och så är det åter dags för det invanda hackandet. Det var ju bara en människa som äntligen vaknat, och den där typen vet ingenting om vårt omätliga behov av larver och insekter för att överleva. Dessutom är han ju direkt löjlig i sin klumpighet, jag kan slå vad om att han inte ens kan klättra i träd eller flyga från en gren till en annan!

Den långa näbben trummar frenetiskt mot björkstammen, det yr av damm och spån. Hackspetten – av den större arten – låter sig inte störas längre, kanske den anar att jag är en sällsynt ofarlig betraktare.

UTAN ATT VARA NÅGON fågelskådare i egentlig mening har jag som så många vanliga naturälskare en djup relation till de bevingade väsen som omger oss. Att samla på arter är mig främmande.

Däremot kan jag sitta länge i förundran över enskilda individers rörelser i sin gåtfulla tillvaro mellan jord och rymd. Som det skatpar som under vintrarna blivit en sorts kamrater på andra sidan fönster-rutan. Som en självklarhet har de bosatt sig på gården och förflyttat sig ogärna utanför givna gränser, som om de studerat lantmäterihandlingarna innan de byggt sitt bo i det gamla äppelträdet.

Jag tvekar inte att kalla skatan en intelligent fågel. Suveränt behärskar den sin livsmiljö, fångar skickligt upp byggstenar för sin boning, använder sig helt och hållet av närproducerad föda. Och så är den så ståtlig i sin vippande långa stjärt. Skatornas sociala samspel, en verklig överlevnadsstrategi i det praktiska äktenskapets tecken, ger mig mycket mer än all världens upphaussade prinsessbröllop. I vissa avseenden är fåglarna klokare än vi.

MEDAN SKATOR OCH HACKSPETTAR följer sin bestämde livsväg i det åländska landskapet kulminerar rapporterna om oljan som läcker ut i Mexikanska golfen. Siffrorna är nästan omöjliga att ta till sig: 15 000 ton olja per dygn väller ut ur hålet i havets botten. Mycket förs bort av strömmar eller



Skatan, människans ständiga livskamrat. Kanske den vet mera om oss än vi tror?

bildar en sorts ”oljemoln” under vattenytan, men klart är att kusten – känsliga våtmarksområden vid Louisiana och Florida – är hotade. Bilder av nedsmetade fåglar, dömda till en säker död, fyller massmedierna. Och vreden riktas förstås mot oljejätten BP, ett i raden av multinationella bolag som totalt misslyckats i sitt försök att bemästra naturkrafterna.

FÖR FÅGELLIVET OCH DELVIS också för växtlivet har ett oljeutsläpp av dessa gigantiska dimensioner givetvis en fruktansvärd påverkan. Samtidigt är det faktiskt så att oljan inte alls är den värsta miljöboven. På kort sikt är skadorna förstås stora, otaliga fågelindivider dör, kusterna nedsmutsas för flera år framåt.

Samtidigt måste man komma ihåg att oljan har sina naturliga källor. Naturens självläkande krafter är i sig en tröst mitt i eländet. Jag lyssnar till en miljöprofessor som i Sveriges Radios vetenskapsprogram försäkrar att oljan utanför Amerikas kust till slut ändå försvinner ur systemet, avdunstar, sprids ut i de enorma vattenmassorna. Det är fråga om en enstaka företeelse, inte något som ständigt pågår.

Ur det perspektivet är det fel att tala om en egentlig miljökatastrof. De apokalyptiska profetiorerna borde i stället reserveras för verkliga hotbilder: de förödande kväveutsläppens inverkan på klimatet och det industriella fisket som effektivt tömmer haven utan att fiskbeståndet ges en chans att återhämta sig. Om vardagsförstörelsen är det oftast tyst, medan det spektakulära i stil med oljeutsläppen lyfts fram i mullrande tirader som om domedagen vore nära.

Utanför Afrikas kust pågår exempelvis ett industriellt rovfiske som förmodligen har en betydligt större miljöpåverkan än all världens samlade oljeutsläpp. Men när såg vi senast braskande rubriker om det brottet mot mänskligheten? Politikerna är bara tacksamma om sådana besvärliga frågor skjuts undan i oljans tecken.

HACKSPETTEN UTANFÖR MITT FÖNSTER fortsätter sin attack mot björkens stam. Den är lycklig i sin bestämmelse under det ögonblick som vi delar medan morgonen ljusnar och allt fortfarande är möjligt.

Sten Enbom, kulturknutte
på Sälgekulla i Sibbo:

»Tiden räcker knappt till»

Sten Enboms dag är väl inrutad. Trots att han nyligen fått färdig en trespråkig historik över Ingman och mejeriets tidiga föregångare, och inte längre leder Sibbo hembygdsförening, börjar en vanlig dag i arbetsrummet på Sälgekulla i Sibbo klockan nio och fortsätter med avbrott för några ätstunder fram till midnatt.

TEXT: RABBE SANDELIN

NÅGON TID FÖR TV finns inte. Inte så att det inte skulle finnas intressanta program att se, men det finns så mycket att arbeta med, så tiden räcker inte till. Sten Enbom pekar på en hylla med videokassetter.

– De intressantaste dokumentärerna sätter jag på band för att kunna återkomma till. Sätter jag mig framför tv:n är det risk för att jag fastnar och då går fyra-fem timmar så att säga till spillo.

I huvudstadsregionen är Enboms *Sälgekulla torpgård* känd för den traditionella julmarknad hans hustru **Kerstin Enbom** ordnar varje år. Julboden med hantverksföremål tillverkade av Kerstin Enbom, och med allehanda eftertraktade speciella produkter, lockar många besökare. Sälgekullas intressanta gårdshelhet, med torpets gamla byggnader som Sten Enboms får i tiderna utökade med ett an-

tal äldre byggnader, skapar en inramning som andas historia, hembygd och traditioner – saker som alltid intresserat Sten Enbom.

– Intresset bottnar till stor del i att min egen släkthistoria är rätt väl känd – men ännu ej dokumenterad – med början på 1680-talet och hammarsmeden **Rasmus Larsson** på Tykö bruk. Efter honom har över fyrtio anförvanter till mig varit knutna till järnframställning och järnförädling på något sätt.

Sten Enbom har smedkunskaper själv, och han ledde verkstadsindustriföretaget *A.W. Enbom* fram till att den förra depressionen och bortfallet av den bilaterala östhandeln gjorde verksamheten omöjlig. Några år innan dess hade han emellertid skrivit *A.W. Enboms hundraårs-historik*, och det ledde småningom till fler textbeställningar. →



Ingen känner till **SÄLGKULLAS** egentliga ålder, men årtalet 1742 finns inristat framför ingångsberget med bömärket för fyra beboare.



STEN ENBOM berättar att hans föräldrar var riktiga samlare, och att intresset inte bara begränsade sig till byggnader. Utfärder i olika köp- och säljbutiker samt skrotlager hämtade alltid med sig allehanda intressanta föremål, av vilka många idag pryder Sten och Kerstin Enboms hem och arbetsrummen på Sälgekulla.

...Sten Enbom

– Man kan säga att det hela ynglade av sig. Efter det har det blivit sammanlagt kring femton historiska skrifter av olika halt och omfång, bland annat om Hackman, Onninen, några Hartwall-anknutna företag och personer, Svenska tekniska vetenskapsakademien, Esbo Segelförening och senast då Ingman, berättar Enbom.

– Men det är inte alltid företagen väntar till jämna år innan man vill börja dokumentera verksamheten. En ny trend är att relatera historia nästan medan det sker, berättar Enbom, som i tillägg till att han skriver texten även gör bildrestaurering och bildbehandling samt layoutar böckerna.

– Trenden att skriva historiska översikter över redan de tjugofem senaste åren hänger säkert ihop med de snabba vändningarna, och de stora förändringar som skett de senaste åren i och med globaliseringen och stora företagsköp. Också de yngre generationerna i speciellt familjeföretagen inser att händelserna måste dokumenteras ordentligt, och helst medan aktörerna ännu finns i liv och kan berätta.

Det går att sparka liv i hembygdsföreningen!

Tiden räcker inte ändå till till allt. Sten Enbom har varit tvungen att tacka nej till en rad projekt, bland annat för att han fram till denna vår i fjorton år varit ordförande för Sibbo Hembygdsforskningsförening. Med sitt arbete för föreningen har han visat hur man kan sparka liv i annars lite slumrande verksamhet.

– Då jag började hade vi ett



Då kommunens eget historikprojekt rann ut i sanden skrev hembygdsföreningen en egen, rikt illustrerad bok.

system där dejoureringsansvaret för föreningens hembygdsmuseum Sibbesgården cirkulerade mellan styrelsemedlemmarna. Första gången jag hade dejour kom *en* besökare. Det var uppenbart att något måste göras.

Sten Enboms recept är egentligen ganska enkelt, och det har lett till att medlemsantalet under hans ordförandetid ökat från 170 till över 400, och att föreningen i dag har mycket aktiv verksamhet.

– Vill man ha medlemmar är det viktigaste att göra det lätt att bli medlem. Sprid ut medlemsvärvningskort, och berätta på kortet också vad medlemskapet innebär och vad föreningen kan erbjuda. Se sedan till att medlemmarna får regelbunden information om verksamheten, till exempel via återkommande medlemsblad. Och för att få folk att komma igen till hembygdsmuseet, komplettera med specialutställningar. Annars kommer de

bara en gång.

Sten Enbom har också arrangerat arbetet i föreningen i olika arbetsgrupper. I Sibbo har man haft olika grupper för arkiv, jordbruk, byggnader, kurser, folkmusik, museerna, historiken och publikationer. Det aktiverar medlemmarna, och alla kan hitta en plats där de kan bidra med egen kompetens.

Fler böcker om Sibbo på kommande

Efter avslutat ordförandevärv har Sten Enbom nu i sikte en bok med temat Sibbo som jordbrukskommun under "häst-ålderstiden" fram till 1950-talet.

– Det är en oskriven historia med intressanta aspekter från dagens läge i trycket av huvudstaden. Kommunen var enspråkigt svensk fram till mekaniseringen och industrialiseringen som inträffade först efter krigsåren.

Det behövs frivilligkrafter och eldsjälur för att förverkliga projekt som dessa och hålla liv i hembygdsföreningen. I Sibbo motiveras medlemmarna även av att Sibbo kommun inte har något eget museum, och att kommunens egna utgivningsprojekt blivit på hälft.

– Det finns nog en officiell historik över Sibbos historia, men den tredje delen blev aldrig av, så storyn tar slut 1868. Den torftiga layouten inbjuder inte heller dagens människor till läsning. På hembygdsforskningsföreningen löste vi problemet genom att 2004 ge ut en egen komprimerad, rikligt illustrerad och efterfrågad lättläst bok: "Skeden i Sibbos historia". →



Sten Enboms far **ERIC W. ENBOM** var en hängiven fotograf. Här en färgdiabild från 1938. **LI ENBOM** med sönerna **STEN** och **BENGT** i blomrabatten. Med är också Lis syster, den kända operasångerskan **LEA PILTTI**.



Sten Enboms anfäder har sysslat med järnfärdling ända sedan 1680. På bilden arbetar **STEN ENBOM** och yngsta sonen **STAFFAN** i Sälgkullas smedja för drygt tjugo år sedan.



Sten Enboms far **ERIC W. ENBOM** började i tiderna samla gamla byggnader på Sälgekulla. Byggnaderna håller bra bara man håller taken i skick. Så hemskt mycket målfärg behövs inte heller, och vid behov kan murkna stockar enkelt bytas ut, berättar Sten Enbom. Portgångsloftet från Evijärvi är från 1700-talet.



SÄLGKULLA förra sommaren i äppelblomstider.

→

Sälgekulla: även byggnadsmuseum

Ett annat projekt Sten Enbom kommer att vara upptagen med kommande år är en skrift över den egna gården Sälgekulla och dess historia.

– I Immersby var Sälgekulla ett torp som med sina många ekonomibyggnader stod öde år 1931 då mina föräldrar köpte det och blev de första sommargästerna i trakten. Tidigare hade det varit ett slags kommunalt socialhem med några inneboenden.

Hur gamla de äldsta delarna av själva torpet är, är inte känt, en av många inskriptioner i berget framför huvudbyggnaden anger 1742. Idag har Sten Enbom sitt arbetsrum i den gamla ladugården, medan hustrun Kerstin har gjort om stallet till sitt arbetsrum. Sex byggnader har flyttats till området av Sten Enboms far Eric W. Enbom, medan några mindre byggnader såsom växt-hus, bleckslageri och smedja för gamla handmaskiner och verktyg byggts av Sten Enbom själv. Inalles står det nu sexton olika byggnader på ägora.

–Den första byggnaden Eric Enbom fick till Sälgekulla i början på 1960-talet är den som vi på grund av byggnadens mått kallar soldattorpet. Den stod i Borgby och hade bebotts av olika hantverkare, men skulle sedan rivas ur vägen för ett butiksbygge. Kommundirektören tog kontakt och frågade om min far var intresserad, och det vara han. På samma flyttlass kom en äldre saltbod ”på köpet”.

Gamla byggnader håller!

Andra intressanta byggnader som idag står på Sälgekulla är torpets ria från 1797 som på grund av att den står på hälleberget



Under kalla vintrar kan **STEN OCH KERSTIN ENBOM** konstatera hur väl man kunde bygga förr. Golvet hålls varmt!

ännu är i gott skick, ett loft från 1812 som räddats från Finska Sockers bruksbygge i Kantvik i Porkkala, ett 1700-tals portgångsloft från Evijärvi och en väderkvarn från Lappajärvi, bägge tätt söder om Terjärv.

– De sistnämnda blev innan rivningen varmt föreslagna av den smått legendariska museimannen **Verner Rasmus** i Vörå. De forna ägarna besökte dessutom senare Sälgekulla och uttryckte sin glädje över byggnadernas fortsatta existens, berättar Enbom.

Att underhålla gamla byggnader är inte så svårt som man kunde tro.

– Taket är det viktigaste. Se till att det inte läcker, håll byggnaden tät men ordna också med ventilation. Så mycket målfärg behövs inte, har de hållits i skick som gråa så håller de även i framtiden. Och om man målar, måla med äkta rödmylla. Om sedan en murken stock behöver bytas ut är det oftast fråga om ett relativt enkelt ingrepp på grund av hur byggnaderna är byggda.

Skickliga byggare

Sten Enbom har flera gånger

tänkt på hur skickliga byggarna i gamla tider var.

– Byggarna drevs av de praktiska realiteter som klimatet och omgivningen ställde, och kunde med långa traditioner i bakgrunden intuitivt bygga ”rätt”. Under kalla vintrar kan vi till exempel med Kerstin konstatera att vi har ett mycket varmt golv i stugan; äldsta delen är byggd som så kallad mullbänk med jorden som isolering under och kring golvet.

Sten Enbom slås också över hur ekonomiskt och ändamålsenligt man byggde förr. Till exempel väderkvarnen driver inte bara en kvarn, utan har också uttag för en anslutning till en pärt-hyvel.

– Det fanns inte överlops tid eller resurser. Alla arbetade hela tiden, och byggnaderna, inklusive ekonomibyggnaderna återspeglade arbetsfördelningen och verkligheten. Men trots att man var ändamålsenlig och ekonomisk hade man även sinne för estetiska detaljer och vilsamma, trygga proportioner. Kanske är det så att man måste gå i arkitekt-skola för att göra fula byggnader?

Han spelar och målar tango

TEXT OCH FOTO: OLLE SPRING

Musikern, sångaren, målaren **Ecce Sjöblom** i Ekenäs exekverar tango på två instrument, lika skickligt och inlevelsefullt på dragospel som med målarpenseln. På senare år har ytterligare ett instrument införlivats i hans arsenal av uttrycksmedel, nämligen bandoneonen som anses som det genuinaste (och samtidigt kanske det svåraste) av alla tangoinstrument.

ATT SPELA TANGO KAN låta mycket eller mindre bra, men är som fenomen inte så märkvärdigt. Att måla tango är däremot inte lika vanligt, i den genren är Ecce Sjöblom ganska ensam. Nu siktar han på en utställning som bekantgör hans verk och verksamhet för en större publik.

Som dragospelare, kompositör och arrangör, som sångare och känslig tolkare av **Evert Taube**, **Dan Andersson** och andra poeter, som musikalisk underhållare och allsångsledare känner väl de flesta i Svenskfinland denna Ecce, eller Sven-Erik Sjöblom som han heter på riktigt. Dragspelen kom in i hans liv i tidig ålder, av misstag som han själv säger med en glad glimt i ögonvrån. Som 10-åring drömde han om en fiol som hängde i fönstret i en inköps- och försäljningsaffär vid Norra Nygatan i Ekenäs. Men av den drömmen blev intet. I stället blev det efter faderns död i kriget flyttning till Ingå och där kom dragspelen in i bilden med en styvfar med en dragspelande bror. Styvfadern lovade köpa ett dragospel åt sin nya telning på vill-

kor att denne lärde sig att spela en melodi på 10 minuter.

Det gjorde den då 12-åriga Ecce.

Virtuos med bred repertoar

Den musikbegåvade pojken är i dag en 74-åring som har utvecklat sitt dragspelande till mästerverk. Ecce spelar i stort sett all slags musik. Han har flera hundra låtar på repertoaren när han spelar upp till dans och ett lite mera begränsat urval för mindre och intimare tillfällen.

Under åren och decennierna har han spelat i alla tänkbara sammansättningar i alla möjliga sammanhang, med egna orkestrar och i andra grupper. Men det tunga turnerandet med dansband har han lagt av med, nu blir det mest tillfälliga uppdrag och så spelar han förstås för eget nöjes skull.

– Jag tar nog fram hajdaren varje dag, för att hålla kvar förstågan, säger Ecce som efter mycket funderande för någon tid sedan gick och skaffade sig ännu ett nytt dragspel som ger ny inspiration i övandet.

Försökskanin hos Pihlajamaa

Som dragspelslärare och mentor har han kunnat inspirera och dela med sig av sina lärdomar och erfarenheter åt unga dragspelare. Sitt eget kunnande har han byggt på med kurser och självstudier och han har också haft namnkunniga lärare:

– Under några år i Helsingfors bodde jag nära **Lasse Pihlajamaa** och fick börja spela för honom. Han hade då inte ännu börjat med sin egen dragspelskola men **Taito Vainio** och jag fick fungera som experimentelever för den fingersättning som han sedan började tillämpa i sin egen undervisning. I två år hade jag förmånen att få spela för Pihlajamaa – utan att det kostade mig något!

En annan namnkunnig lärare som han nämner med beundran och respekt är **Marcel Azzola** – ett av de stora namnen i franskt musette-spel. I början av 1950-talet hörde Ecce Azzola spela Reine de Musette (Musette-drottningen) i Radio Luxemburg och han blev så fascinerad av spelet och låten att han lärde →

Musikern och målaren **ECCE SJÖBLOM** flankerad av två av sina tangoporträtt – till vänster en anonym studie, till höger den argentinska tangos gigant Astor Piazzolla. Och i famnen på alla tre det genuinaste tangoinstrumentet, en bandoneon.



Ecce Sjöblom namnger gärna sina målningar med tangotitlar. Tavlan med det dansande paret i typisk tangopose heter **LA CUMPARSITA**.



...Ecca Sjöblom

sig stycket ton för ton genom att lyssna på radion. När han senare deltog i en sommarkurs i Jyväskylä-konservatoriet – där förresten också vår första finlandssvenska dragspelsdoktor (disp. 2009) **Maria Kalaniemi** deltog! – fick han uppleva Azzola som lärare.

– Det gav mig mycket insikter, säger Ecca som har franskt spel och musette som en av sina specialiteter. Grundlig som han är i allt han företar sig har han också tagit lektioner i franska för att säkert ha rätt uttal i franska sånger.

Ritaren blev fri konstnär

Ecca Sjöblom närde en framtidsdröm som konstnär. Han gick två år på allmänna linjen i Ateneums kvällsskola med sikte på att komma in vid Konstindustriella läroverket med inriktning på reklam. Men musiken utövade en starkare dragningskraft... Han jobbade en tid som ritare på dåvarande Tele, började på en maskinteknikerkurs men hoppade av fem före han blev färdig. Och så kom det sig bara att han för 30 år sedan tog steget fullt ut och blev fri konstnär och musiker.

Som lärare och konstnärliga förebilder har han haft **Bore Forsbäck** och **Georges von Swetlik**, **Arne Isaksson**, **Björn Melin** m.fl. och själv har han i många år fungerat som uppskattad och uppmuntrande lärare på mbi-kurser. I hans eget måleri har hans starka skärgårdsintresse satt sina spår, så också i musiken: *Jussarövalsen* och *Segelskärsvalsen* har kommit till på båtfärder och strandhugg i Ekenäs skärgård. Gamla stan i Ekenäs har inspirerat till många tavlor – i många år hade han förresten sin ateljé på samma gård vid Fisktorget där Raseborgs stads sent omsider återupptäckta konstikon **Hele-**



ADIOS MUCHACHOS låter fantasin flykta fritt: vad har de rustika typerna i publiken i tankarna, lyssnar de andäktigt på tangospelarna eller...?



Ett porträtt av **ANÍBAL TROILO** (1914–1975) som var en av den argentinska tangomusikens stora orkesterledare och även en av sin generations skickligaste bandoneonister.

ne Schjerfbeck hade en tillfällig boning 1918.

Starka intryck ges uttryck

Alltsedan början av 1950-talet hade Ecca Sjöblom haft tangon som ett väsentligt inslag i dragspelsrepertoaren och framförallt då **A. Malandos** kompositioner och argentinsk tango. När han år 1995 fick följa med spelkamraten **Benny Törnroos** till Buenos Aires ”föll alla barriärer” i synen på och spelandet av tango.

– Benny gjorde en film för TV om argentinsk tango och alla dörrar stod öppna. Vi fick möjlighet att träffa många storheter inom musik och text. Det blev en mycket stark upplevelse, allt som man haft inom sig kom plötsligt till utlopp.

Hos Ecca framväxte en önskan att visualisera sin starka musik-

upplevelse.

– Jag blev så fascinerad av människorna som utförde musiken. Jag kom hem fullproppad med intryck som måste ges uttryck. Det räcker inte med ett fotografi, det kan på sin höjd kopieras. Det fungerar som ett stöd för minnet, men man måste själv locka fram känslorna i upplevelsena.

Ecca Sjöblom gjorde tillsammans med goda vänner en ny resa till Argentina och Uruguay år 2000 och hade turen att då sammanträffa med vår ambassadör som själv är intresserad av tango. Det blev en resa fylld av tango. Och den gav material till många nya tavlor.

Från ”Guds harpa” till ”syndaskrynklon”

I femton år har tangon präglat Eccas måleri. Han spelar upp tangomusik när han målar för att frammana sinnesintrycken av människor han mött, av musiken de spelat, av dansen de utfört. Det har vid det här laget avsatt ett drygt dussin målningar, många till är under arbete. En del har också kasserats under åren...men kan kanske ännu återföras efter korrigeringar. På väggarna i hemmet i Ekenäs hänger flera porträtt av den argentinska tangons kända och okända storheter.

Gemensamt för dem är att de spelar tango på *bandoneon*, det instrument som argentinsk tango ska spelas på. En gång i tiden skapat som ett slags portabelt orgel-harmonium – de som i våra nordiska väckelsebygder med religiös förskräckelse har kallat dragspelet för ”syndaskrynklon” kunde gärna betänka att förebilden på annat håll varit en ”Guds harpa”.

– Det är ett ohyggligt svårt instrument, säger Ecca. Det finns skolor med goda lärare i Argentina, en god bandoneonist har hög status, många är utbildade i konservatorier och spelar också i symfoniorkestrar.

Marconis spel?

I Argentina kom Ecca Sjöblom i kontakt med **Nestor Marconi** som har blivit en stor förebild för honom. Marconi har liksom Ecca också ett specialintresse för Evert Taubes musik och har gjort skivor tillsammans med **Sven-Bertil Taube**.

– Jag var en hel dag tillsammans med honom. Jag satt bara och lyssnade och lyssnade. Lite fick jag också prova att spela på hans instrument.

I en gammal och sliten bandoneon som Ecca köpt från Argentina finns en anteckning med blyerts: Paris 24.12.1952 Marconi. Är det den stora mästaren som

har signerat spelet eller någon släkting?

Bandoneonen var mest tänkt som rekvisita för Eccas måleri men som gammal dragspelare kunde han inte låta bli att börja fingra på det. Sedermera beställde han ett nytt spel från Hamburg i bandoneonens ursprungsland. Sedan slutet av 1990-talet har han övat flitigt och försökt lära sig att hantera detta svåra instrument som är diatoniskt upplagt med en helt egen fingersättning, med tre oktaver på var sida utan logisk uppbyggnad och som dessutom ger olika ton när bälgen dras ut och skjuts ihop.

– Det saknar helt enkelt rim och reson, säger Ecca och menar att man inte har någon nytta av dragspelskunnandet – snarare tvärtom.

Med sin speciella konstruktion ger bandoneonen i skickliga händer obegränsade möjligheter till improvisation som är ett grund-

element i den argentinska tangon, både i musiken och i dansen.

– Samma tango kan låta helt olika i olika framföranden.

Unikt måleri

Som tangomålare är Ecca Sjöblom rätt unik.

– Jag känner inte till någon motsvarighet, någon förebild här i landet. Också i Buenos Aires är det här ett ganska marginellt konstområde.

Ecca har erbjudits en möjlighet att ställa ut sina tangotavlor i den argentinska huvudstaden. Men det gick inte att förverkliga.

– Det var en fin plats som ställdes till förfogande, en teatervestibul. Men det visade sig snart att projektet inte var ekonomiskt genomförbart. Bara att packa in målningarna för den långa transporten skulle ha kostat en förmögenhet. Och förresten hade jag inte tillräckligt många tavlor för en hel utställning...

Här på hemmaplan har Sjöbloms tangotavlor visats en gång i Vasa under tre veckoslut i samband med ett evenemang med argentinsk tango. Ecca var med och spelade och sjöng som ackompanjemang till sitt måleri. Nästa år är det meningen att den internationella argentinska tangofestivalen för första gången ska hållas i Finland, den arrangeras en gång per år och företrädesvis i Argentina eller Uruguay. Tanken är – om arrangörerna så vill – att i anslutning till evenemanget i Seinäjoki öppna en utställning av Ecca Sjöbloms tangomåleri.

De närmaste månaderna kommer det att spelas och målas tango med stor flit och inlevelse i trevningsslägenheten vid Grönalundsgatan i Ekenäs.

TANGO är en pardans som utvecklades i Buenos Aires och i Montevideo mot slutet av 1800-talet. Den argentinska eller rioplatensiska tangon skapades ursprungligen i fattiga immigran kvarter och hade låg status.

Perioden mellan 1935 och 1955 räknas som tangons guldålder och ännu i dag dansas det i stor utsträckning till tango från denna tid. En kompositör som sedan mitten av 1950-talet i hög grad har bidragit till en viktig gren av tangomusikens utveckling är Astor Piazzolla, som inspirerats av jazz och konstmusik.

Den argentinska tangons omfamning, som också kan kallas ”abrazo”, är avslappnad så att armbågarna pekar i stort sett nedåt. Kontakten mellan parterna söks högt upp, så att det i stället blir gott om plats mellan fötterna. Man försöker vanligen ha kroppsvikten långt fram, oavsett om man går framåt eller bakåt. En vanlig liknelse är att paret med sina kroppar bildar ett ”A”. I traditionell tango släpps aldrig omfamningen, men i modernare stilar förekommer *soltadas*, där omfamningen bryts för att sedan återknytas. Gemensamt för dessa stilar är att det intima samspelet mellan parterna medger improvisation i varje steg.

Tangon är i högre grad än andra pardanser en fördans – vilket steg som helst kan följa efter ett annat utfört steg. Förningen utgår från bröstkorgen och vanligen inte från händerna. Det som vid första ögonkastet kan se ut som envägs-kommunikation, är i själva verket samarbete mellan två medskapande dansare.



Ecca Sjöblom: **TANGO**.

Minnen från Gumtäkt

STIG-BJÖRN NYBERG

MITTEN AV 1950-TALET berättade vår lärarinna i folkskolan om händelserna på Gumtäkts äng Floradagen den 13 maj 1848 där Vårt land för första gången sjöngs. Det var då jag fick lära mig att **Johan Ludvig Runeberg** var vår nationalskald och att han skrivit dikten *Vårt land* som även var vår nationalsång. Förklaringen till att jag fortfarande kommer ihåg denna lektion är att vi fick som hemläxa att lära oss utantill flera verser av dikten. Mina klasskamrater och jag tyckte att detta var onödigt, men våra svaga protester ledde endast till att versernas antal ökade med två eller tre. Runeberg blev denna dag en impopulär författare i Munksnäs Svenska Folkskola.

Samma vårtermin, i slutet av maj, gjorde klassen en utflykt till Gumtäkt. Där ställdes vi upp och under vår lärarinnas ledning sjöng vi *Vårt land* och andra fosterländska sånger. Vi fick även höra en dikt av sagofarbrorn **Topelius**. Dikten handlade om Finland och vi lärde oss också att vi måste älska vårt land lika mycket som de män gjort som i kriget hade kämpat för vår självständighet.

Jag kommer inte ihåg om vi barn efteråt diskuterade eller kommenterade utfärden. Troligtvis gjorde vi det, för fastän jag glömt orden har händelsen och budskapet kvarstått i mitt minne.

TJUGO ÅR SENARE, VÅREN 1976, föreläste professor **Matti Klinge** om Finlands

kulturhistoria under 1800-talet. Mina studiekamrater och jag hade under hela vårterminen med stort intresse åhört vår nya tjänstförrätande professors fräscha, ja, t.o.m. radikala idéer om våra nationella symboler. Vid vårterminens slut, några dagar efter det att republikens president utnämnt Klinge till ordinarie innehavare av den svenskspråkiga professuren i historia, gjorde vi en excursion under den nyutnämnda professorns ledning till Gumtäkt. Förslaget var Klinges och han bad oss även ta med våra studentmössor.

Många av de svenskspråkiga historiestuderandena hörde under denna tid, såsom även en del av universitetets övriga studenter, till studentvänstern och taistoiterna. En utfärd till Gumtäkt under ledning av en professor, må så vara att han uppfattades som en liberalradikal, ansågs av de flesta vänstersinnade som ett steg tillbaka till trettioalets idévärld och fascismen. Denna kommentar fälldes vid höstterminens början och jag blev även upplyst om att studentkåren, som hade upphört att fira Floradagen, inte heller i fortsättningen skulle ihågkomma den 13 maj ute på Gumtäkt.

Förmiddagen den 8 maj samlades vi på Gumtäkts äng. Dagen innan hade vi studenter diskuterat frågan huruvida vi skulle hörsamma uppmaningen att ta med våra studentmössor. Många av oss ansåg det nämligen vara gammalmodigt och för borger-

ligt att använda studentmössan. Det var till sist den yttersta vänstern som avgjorde denna svåra fråga. En taistoit, som var en aktiv medlem i de svenskspråkiga historiestuderandenas ämnesförening *Historicus*, meddelade att han kommer att ta med sin studentmössa och därmed var saken avgjord.

Vi studenter hade samlat ihop pengar till en stor champagneflaska. Vi ville nämligen hylla vår nye professor med skålar och tal. Vi höjde även våra glas för universitet och fosterlandet och till slut sjöng vi *Vårt land*. Händelsen finns dokumenterad på ett fotografi som publicerades några dagar senare i Hufvudstadsbladet.

Vår exkursion väckte uppmärksamhet bland studenter och lärare vid Helsingfors universitet och troligtvis även vid landets övriga högskolor. Om detta skriver Matti Klinge i *Historicus* 30-års historik "...Både inom den interna kretsen och i förhållande till allmänheten fick jag den stora glädjen att känna mig välkommen av studenterna under en tid, då förhållandena mellan studenterna och professorerna i regel var mycket spända och till och med fiendliga. Denna ovanliga hedersbetygelse väckte uppmärksamhet och kanske nästan avund hos kollegerna, och omtalades ännu på hösten, när jag installerades i mitt ämbete."

SEX ÅR SENARE, VÅREN 1982, vid Filosofiska fakultetens magister- och doktorspromotion vid Helsingfors universitet,



GUMTÄKT DEN 13 MAJ 1848 ur *Helsingfors för trehundra år sedan och i våra dagar* av **RAFAEL HERTZBERG** 1888. Träsnitt ur ett annonsblad för boken, efter **A. FEDERLEYS** teckning. Svenska litteratursällskapets arkiv.

blev Gumtäkt åter aktuell. Promotionskommittén hade vid årsskiftet valt mig till gratist och tillsammans med de övriga medlemmarna, bl.a. kandidat (nuv. prof.) **Laura Kolbe**, beslöt vi att följa de gamla traditionerna och besöka Gumtäkt på Floradagen i samband med valet av den allmänna kransbinderskan. 1977 års promotionskommitté hade efter en lång diskussion beslutat att inte ta Gumtäkt med på programmet. När jag på ett av kommitténs möten föreslog att vi i samband med valet av allmän kransbinderska skulle göra en utflykt till Gumtäkt, var det ingen som protesterade och därmed var saken avgjord.

Närmare etthundra promovendi ställde upp den 13 maj på Floradagen i Gamla studenthusets musikal för att välja sig en allmän kransbinderska. Klockan 8.15 öppnade jag mötet med orden "*Conventus candidatorum incipit. Virginem Clarissiman eligamus, quae corollas nobis nectant*" varpå primusmagister **Outi Merisalo** svarade "*Propono, ut Gunilla Donner, Virgo Clarissima corollas nostras nectandas curet*". Salen fyll-

des med applåder och jag konstaterade at "*Quo fit, ut Virgo Clarissima Nobilissimaque Gunilla Donner corollas nostras nectandas curet.*"

Efter valet av fröken Donner till allmän kransbinderska tågade vi i procession till Norra kajen. Framför processionen bar licentiat (nuv. prof.) **Olof Biström** Finlands flagga och bakom honom kandidat **Timo Hanhivaara** studentkårens fana.

Professor **Kaj Otto Donner** mottog oss med sin familj i sitt hem och svarade jakande på frågan huruvida hans dotter kunde ställa upp som allmän kransbinderska. Även fröken Gunilla Donner gav sitt samtycke och hedrades efter det med sången "Ljufa flicka" framförd av Ylioppilaskunnan Laulajat.

På Gumtäkt blåste kyliga vårvindar men de hindrade inte den ungdomliga glädjen att sprida sig över den gamla anrika ängen. Champagnen skummade i glaset, Ylioppilaskunnan Laulajat sjöng och även promovendi stämde upp i allsång: *En sommardag i Kangasala och Vårt land* överröstade den bullriga trafiken. Man höjde skålar för fröken Gunilla

Donner, promotor **Olli Lehto**, jubelkransbinderskan (kransbinderska vid 1932 års promotion) **Helena Palas** samt för universitetet och fosterlandet.

Talen som hölls denna Floradag på Gumtäkt hade som tema den historiska traditionen och de var även fosterländska till sitt innehåll. Allt var dock medvetet, ty promotionskommittén ville med talen och programmet visa att Floradagstraditionen, som så abrupt upphört under taistoiteran, fortfarande var livskraftig och hade mycket att ge även i framtiden åt den akademiska ungdomen. Vänsterradikalismens tid hade endast varit en parentes i Florafesternas historia och nu var den defintivt förbi.

FLORADAGEN 1982 ÄR OCH förblir en av de minnesrikaste dagarna i mitt liv. Under de gångna åren har jag ofta besökt Gumtäkt den 13 maj och sjungit *Vårt land* med ungdomen och med promovendi från gångna tider och kunnat konstatera att Runebergs profetia "...och högre klinga skall en gång vår fosterländska sång" gått i uppfyllelse.



Arkivchef **EVA STOCKMANN** visar några prov på de äldsta klippböckerna från förra seklets början.

Ett unikt, levande arkiv

Brages Pressarkiv fyller hundra år, men bilden av dammiga klippböcker som enbart intresserar historikförfattare är skäl att nu glömma. Även nutidsföreteelserna, diskussionerna och debatterna får bredd och djup via en djupdykning i materialet.

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

BRAGES PRESSARKIV ÄR PÅ många sätt unikt bland arkiven i Finland, berättar arkivchef **Eva Stockmann**.

– Brages Urklippverk, som arkivet ursprungligen hette, startade för hundra år sedan, inspirerat av arbetet med den första så

kallade lappkatalogen över Finlands tidningspress från åren 1771–1890 som Helsingfors universitetsbibliotek gjort, men som avslutats i brist på pengar. Eftersom det nya initiativet slog rot i den folkloristiska föreningen Brage, blev pressarkivets mandat

från början att enbart dokumentera den svenskspråkiga pressen, berättar Stockmann.

Brages Pressarkiv har också en materialklassificering som avviker från vanliga arkiv. Den biografiska avdelningen koncentrerar sig på personnotiser, intervju-

er, minnesskrifter och liknande artiklar som handlar om specifika personer. Den allmänna avdelningen innehåller ledare, debattartiklar och analyser indelade enligt samhällsföreteelser som befolkningsfrågor, ekonomi, folkliv, sociala frågor, hälsovård, miljö och natur, idrott, politik och kultur. I den topografiska avdelningen finns lokalnyheter som till exempel mötesreferat ordnade enligt landskap och kommuner främst i det svenska språksområdet i Finland.

Dataindexerat sedan 1990

– Datoråldern startade för vår del år 1990, och sedan dess har alla artiklar indexerats i referensdatabasen Press, vilket förstärker sökanvändningen, och idag även möjliggör sökningar på nätet.

– För vissa ämnen som används flitigt, till exempel artiklarna om krigsåren och nationsbygget, skulle vi hoppas på en digitalisering, eftersom slitaget hotar att förstöra originalen.

För övrigt är artikelsamlingarna, snyggt inlimmade i pärmar eller inlagda i arkivkuvert, i gott skick. Variationer i papperskvaliteten märks nog, speciellt under tider av krig och knapphet, men Eva Stockmann vill gärna ge en eloge åt tryckarna från förr, och även åt de frivilligkrafter som både förr och nu hjälpt till med att hålla artikelsamlingen i skick.

Perioder av problem

– Pressarkivets problem har alltid legat annanstans; i oändamålsenliga lokaler; i resurs- och penningbrist, berättar Stockmann. Under de gångna åren har arkivets fortsatta existens flera gånger hängt på entusiastiska eldsjälvar och räddningsaktioner, senast



Den topografiska samlingen.

i samband med den förra ekonomiska depressionen i början på 1990-talet.

För tillfället finansieras pressarkivet av behovsprövat statsstöd och av de finlandssvenska fonderna och stiftelserna. Lokaler på Riddaregatan i Helsingfors är bättre än tidigare (läs historikern på bragespressarkiv.fi), men inte optimala; solen lyser in rakt på pärmarna, luftfuktigheten kan inte kontrolleras, och det är trångt.

Kundbetjäning och redaktörskap

Med sina fyra fast anställda betjäna pressarkivet årligen cirka 850 kunder som besöker arkivet, och i tillägg många kunder per telefon eller e-post. En stor del av arbetet är alltså kundbetjäning, berättar Eva Stockmann. Kunderna består av historieforskare, matrikelredaktörer, släktforskare, konst-, musik- och litteraturvetare. Den unika klassificeringen gör det lätt att hitta intressant material (med lite hjälp av arkivpersonalen). Materialet lånas inte ut, men får gratis studeras och fotograferas i arkivet och kan mot avgift kopieras.

– I vanliga, officiella arkiv sparas främst protokoll, avtal och de färdiga besluten. Brages Pressarkiv är unikt eftersom det ger kontexten och diskussionen kring olika samhällsskeenden, dessutom

ofta ur lokal synvinkel, berättar Eva Stockmann.

Stockmann betonar pressarkivets roll även för dem som forskar i närhistoria.

– I databasen Press har vi alltså indexerat alla artiklar sedan 1990, så det går att följa med även de allra senaste samhällsskeendena, som kommunsammanslagningarna och förvaltningsreformerna, berättar Stockmann.

Tiden som inte går åt till kundbetjäning används till att läsa tidningar, klippa ut, göra urval och indexera. Det kräver ett rutinerat redaktionellt öga, där de anställda specialiserat sig på olika samhällsområden. Idag är det inte endast dagspressens artiklar som sparas, utan arkivpersonalen strävar till att läsa även mer sällan utkommande tidningar och tidskrifter. Arbetet kräver god allmänbildning och gedigen akademisk utbildning plus ett aktivt intresse för tidningspressen, journalistik och det samhälle vi lever i.

Användningen ökar

Hundraåriga Brages Pressarkiv tyngs alltså inte ner av åren, utan är i allra högsta grad ett levande arkiv. Webbssidorna har förnyats till jubileet, och besöksstatistiken, även på nätet, visar en stigande trend.

– De kommande årens utmaningar är en digitalisering av åtminstone en del av materialet. Likaså får vi mycket att fundera på kring upphovsrättsfrågorna, som ger sin egen tilläggsdimension till ett eventuellt framtida samarbete med tidningarna liksom också trycket på att lägga ut så mycket material som möjligt öppet på nätet.

Svenska i Östermyra



FOTO: MARIA W. BOSTRÖM

Benita

AHLNÄS

Benita Ahlnäs är bibliotekarie, auktoriserad turistguide i Borgå och mångårig medarbetare i Svenskbygden.

PÅ EN BÄNK i Östermyra sitter Verksamhetsledaren, Damen och jag. Ofrivilligt har vi hamnat här i väntan på ett norrkommande tåg till Helsingfors. Det blåser friska vindar. Friska vindar har också blåst på kongressen i Korsholm. Det har handlat om svenskans trängda situation. Kommer svenska språket att ha en framtid i Finland? Det är frågor som har penetrerats ur olika synvinklar under ett veckoslut utan att vi egentligen har uppnått något resultat. Men kampen går vidare!

Gemensamt för oss tre på den hårda, vindpiskade bänken i Östermyra är att vi alla talar svenska. Visst höjde Verksamhetsledaren på ögonbrynen när jag inledde konversationen med den främmande damen på svenska. Något som jag har lärt mig av Bernt Mårtensson i Houtskär, som inte räds för att tala svenska i alla situationer. Och detta med förvånansvärt god framgång.

Seinäjäki står det på skyltarna på järnvägsstationen. Det får mig att tänka på Borgå som många resande trodde att hette Matkahuolto eftersom det stod så på anslaget på busstationen. Senare tillkom texterna Porvoo-Borgå.

– Vad heter Seinäjoki på svenska?, är den inledande frågan till Damen. – Östermyra blir svaret. Damen vinner omedelbart vårt gillande. Verksamhetsledaren frågar om han får bjuda på litet förfriskningar ur medhavda immiga plastmuggar. Damen avböjer det generösa erbjudandet.

Hur länge ska vi försmäcka i Östermyra? Ankomsttiden för det kraftigt försenade tåget skjuts hela tiden framåt. Den digitala texten i illrött får adrenalinet att skjuta i höjden. Kanske man skulle förflytta sig till stationsbyggnaden för att inmundiga litet värmande kaffe? ”Kaffetanden värker” medan behovet att ”pudra näsan” blir alltmer påtagligt.

Samtalet löper vidare i vida finlandssvenska vågor som brukar få så många finskspråkiga att fråga sig huruvida alla finlandssvenskar är släkt med varandra. Vi på bänken, huttrande av köld, värmer upp oss med reminiscenser från ”slocknande kol och tändande härdar”.

I nästa ögonblick har tiden för det ankommande tåget skjutits bakåt och vi hör tågvisslan. Tåget stannar och det gäller att snabbt bongå in rätt vagn.

Seinäjäki

Det är inte det lättaste. Damen råkar stå exakt vid den vagn där hon har sin plats. För Verksamhetsledaren och mig blir det en mödosam vandring från den ena kupén till den andra. Men, trägen vinner. När vi äntligen med vårt myckna pick och pack har intagit våra säten har tåget redan satt sig i rörelse. När ska man lära sig att resa med lätt bagage?, som Tove Jansson har skrivit om i en av sina noveller.

Hur gick det sedan? I högtalaren informerar restaurangen om sin utmärkta service och välsmakande rätter enbart på finska. Verksamhetsledaren dristar till sig att fråga varför detta gjordes endast på den ena inhemska språket. Svaret blir att det är enligt order från högre ort. Vi tröstar oss med att stationerna konsekvent utropades på bägge inhemska språken.

Pasila-Böle hörs nu över kupén. Tåget stannar och en del söker sig ut medan de som är på väg till slutdestinationen sitter kvar. Ingenting händer. Tåget står fortfarande i Böle. Efter en väntan som tycktes oändligt lång förkunnar en röst på finska i högtalaren att det har uppstått ett fel i det elektriska systemet på Järnvägsstationen i Helsingfors och att

alla uppmanas lämna tåget. Ingen information på svenska och på engelska. I tåget finns personer som inte förstår finska och plötsligt blir jag tolk för villrådigaste österbottningar och dito utlänningar. I den allmänna villervallan glömmar jag alla viktiga handlingar och anteckningar från mötet i Korsholm på tåget. Att få dem tillbaka lyckas inte på grund av byråkratiska system gällande kvarglömt gods.

I Böle blir det nästan slagsmål om taxibilarna. Verksamhetsledaren och jag samåker med en finskspråkig dam. Hon hör oss sinsemellan tala vårt modersmål. När vi skiljs åt ger hon oss en kram. ”Hauskaa tutustua suomenruotsalaisyin” (Trevligt att bli bekant med finlandssvenskar), säger hon.

Så är resan över. Människors möte av Hjalmar Gullberg rinner mig i hägen.

– ”Byta ett ord eller två gjorde det lätt att gå. Alla människors möte borde vara så”.

Systrar och bröder

EVA BJÖRKLÖF

Att den första familjen är viktig, är en allmänt erkänd sanning. Jag har här undersökt en ofta förbisedd relation, nämligen den mellan systrar och bror. Som objekt har jag valt två kända finländska syskonpar, inte för att de är kända utan för att deras liv är väl dokumenterade.

Mannerheims - ägde bara varandra

Hur mycket syskon kan betyda för varandra visar Sophie (överköterska på Kirurgen, reformator av sjukskötarväsendet, 1863-1928) och hennes bror Gustaf (marskalk och president, 1867-1951). De upplevde en fin barndom på släktgodset Villnäs tillsammans med två älskade föräldrar och fem andra syskon. Aldrig någonsin behövde de känna sig ensamma och rotlösa på den tiden. Men så kom det första slaget.

På grund av dåliga affärer och påföljande skam flydde fadern till Paris med en annan kvinna. Man måste lämna Villnäs. Den sörjande modern dog inom två år, av brustet hjärta som det heter. Det var det andra slaget. Lillasyster Anna avled i det främmande St Petersburg där hon placerats i skola. Det var det tredje slaget. "Vi som endast äga varandra att älska och förtrösta på", utropar Gustaf i ett brev till systemen. Det var en sanning med modifikation. Barnen Mannerheim tillhörde kretsar där man både ville och hade möjlighet att ställa upp.

Men den ömhet och förståelse som föräldrar brukar ge fick barnen söka och finna hos varandra.

Sårbarast var till en början Gustaf. Sophie understödde i motsats till andra släktingar hans val av levnadsbana, uppmuntrade och lånade honom sitt mormorsarv för den dyra officersutbildningen i Ryssland. (Morbror, brukspatronen Albert von Julin i Pojo bidrog dock mest). Senare besökte hon honom i fjärran land, utträttade ärenden, skickade paket och skrev brev. För henne var det tillräckligt med broderns vänliga tanke. Hennes höga ideal lär ha smittat.

I samband med ryska revolutionen återvände Gustaf till Finland men det som kunde ha blivit ett lyckligt återförenande av syskonen måste vänta. Gustaf Mannerheim utsågs i kriget år 1918 till överbefälhavare för landets lagliga armé, eller den vita sidan. Sophie var överköterska på Kirurgen i det röda Helsingfors och förhöll sig på grund av sin uppgift helt neutral. De röda hittade inget komprometterande vid sina husundersökningar. Hon behandlade anställda och patienter lika vare sig de var röda eller vita. Men då Gustaf Mannerheim segrat och bekräftat den unga statens självständighet, stod hon i folkmassan och jublade då han red in i Helsingfors.

Gustaf Mannerheim utsågs till riksföreståndare för en kort tid men blev inte vald till president då. Storasyster Sophie ilade den förbisedde till hjälp. Hon hade sett en nödlidande änka efter en

röd och fått idén till ett storartat socialt hjälparbete. Hon bad brodern ställa sig i spetsen för något som kom att kallas General Mannerheims barnskyddsförbund. Han antog utmaningen, han har sett många pojkar försumrats, och på grund sina egna erfarenheter vill han ge den uppväxande generationen en annan framtid.

Även därutöver stödde syskonen varandra när de kunde. Gustaf höll tal på Sophies sjuksjöterskekongresser. Sophie tog en tid hand om Gustafs ena dotter och försökte lära henne sjukvård. Under de svåra sviterna efter en bilolycka vårdades Sophie i Gustafs hem. Hon dog emellertid kort därpå men lämnade outplånliga spår i sin brors hjärta.

Bergboms - ett familjeföretag

Syster och bror kan bilda ett utmärkt arbetsteam, vilket bevisas av vår finska nationalscens grundare Emilie och Kaarlo Bergbom. Parterna är vana att fungera ihop. De kände varandras styrkor och svagheter och kunde anpassa sig efter dem. Man arbetade inte bara för sig själv och en idé, utan också för varandra.

Syskonen kom från Helsingfors sociala och kulturella överklass och det gav självförtroende, värdegrund och vissa kontakter. Fadern var senator och till umgängeskretsen hörde bl. a. estetikern Fredrik Cygnaeus och nationalfilosofen J. V. Snellman. De två herrarnas var båda allvarligt intresserade av den vackra unga Emilie men hon hade på mam-



SYSKONEN MANNERHEIM år 1878: i mitten Sophie, till vänster om henne Johan, Carl och August, till höger Gustaf, Annicka och Eva (längst ner).

mans dödsbädd avgett ett löfte dels att inte skriva dikter och dels att ta hand om sina yngre syskon.

Det löftet höll hon. Emilie såg till att det fanns mat i huset, att kläderna var snygga och prydliga och att läxorna blev lästa. Dessutom fungerade hon som värdinna i det stora hemmet.

Men då fadern dog bad hon Snellman ordna ett arbete åt henne på hypoteksbanken, eftersom småsyskonen blivit vuxna. Därmed blev hon en av de första kvinnorna i offentlig tjänst. På det viset skaffade hon sig kunskaper och färdigheter för sin följande livsuppgift. Speciellt nära stod hon den själfulle brodern Kaarlo som precis som hon var intresserad av litteratur, musik och språk.

Familjen var svenskspråkig men finsksinnad. Isynnerhet Emilie blev en brinnande fenoman och hon påverkade även Kaarlo. Han kunde bli vad hon ej blev, han skrev skådespel, dok-

torerade och blev redaktör för en finsksinnad tidning.

På den tiden fanns det en professionell svenskspråkig och en professionell ryskspråkig scen men ingen finskspråkig. Den luckan beslöt syskonen fylla. År 1869 uppfördes det bibliskt färgade skådespelet *Lea* som Kaarlo läst i koncept och blivit förtjust i. Därmed lanserades vår blivande nationalförfattare Aleksis Kivi på scenen, och Nationalteatern grundades som finska teatern år 1872. Huvudrollen i *Lea* spelades av publikens älskling, rikssvenskan Hedvig Charlotta Raa som Kaarlo fick att läsa rollen utantill, ord för ord.

Succén var ett faktum. I fortsättningen delade syskonen på uppgifterna inom teatern. efter förmåga och som enväldshärskare. Kaarlo letade rätt på skådespel och skådespelare, var dramaturg och regissör. Emilie skötte om andra anskaffningar och

dräkter, tog hand om de anställda, i synnerhet de sårbara unga flickorna, och ställde till med hemmafester som skapade en god laganda. Vid behov vikarierade syskonen för varandra. Finska blev deras arbetsspråk fast de fortfarande grälade på svenska.

Syskonparet fick mycket tillstånd på den finska teaterscenen. Finska dramatiker som Kivi, Canth och Aho lanserades och finlandssvenska som Runeberg, Topelius och Wecksell översattes. De stora klassikerna introducerades på finska. Finska skådespelare utbildades och fick arbete. Runtom i landet tog man efter och startade mindre finska teatrar. Slutligen uppfördes år 1902 gråstenspalatset Kansallisteatteri Helsingfors, som gav oss en fast finskspråkig nationalscen. Syskonsamarbetet gav därmed bestående resultat.

BIRGITTA BOUCHT OCH TOMAS MIKAEL BÄCK (red.)
MED ÅLDERNS RÄTT



Foto: Charlotta Boucht



Foto: Fredrik Bäck

VÅRENS- OCH SOMMARENS
DISKUSSIONSÄMNE!

Jag måste erkänna att den starkaste känslan just nu är förvåning. Åhå, är det så här att bli gammal? Är det nu det sker?

Idag finns det fler gamla än unga i Finland. Och under det följande årtiondet kommer de äldre att bli ännu fler. Då räknas en miljon arbetstagare inom den offentliga sektorn gå i pension. Får man tro massmedierna är framtidsutsikterna för dagens seniorer inte lysande.

Hur känns det att åldras i dagens Finland? Gör man det med lätt sinne eller med rysningar av obehag? Är åldrandet förhandlingsbart och pensionärstillva-

ron ett andra, kanske ett tredje liv som vi får se fram emot? Hur mycket förändras då man blir äldre och hur inrättar man sig efter förändringarna?

Läs tjugoen berörande och personliga berättelser om livet efter sextiofem, om pensioneringen, den förändrade kroppen och den nya sociala situationen. I boken medverkar Claes Andersson, Elsa Boström, Birgitta Boucht, Christine Bång, Tomas Mikael Bäck, Kurt Högnäs, Sti-

na Katchadourian, Irina Lemberg, Per-Erik Lönnfors, Carita Nyström, Vivi-Ann Rehnström, Anna-Lisa Sahlström, Elly Sigfrids & Andrea Svanbäck, Ulf Särs, Karin & Ulf Söderblom, Märta Tikkanen, Birgitta Ulfs-son, Marita Uunila, John Vikström, Gösta Ågren och Mirjam Öberg.

Cirka 27,00



Foto: Charlotta Boucht

LYRIK

LARS HULDÉN
TO Å JA, VI BOÅDA/
DU OCH JAG,
VI BÅDA

DIKTER PÅ MUNSALADIALEKT

I sin nya tvåspråkiga diktsamling har Lars Huldén återgått till sitt ursprungliga modersmål, Munsaladialekten i den variant som talades i hans hemgård Nörråkers i Monå.

To å ja, vi boåda/Du och jag, vi båda handlar om diktarens re-

lationer: till ett du, både saknat och drömt, till folk han minns, till hembygden och dess traditioner, till naturen med blåst, blommor och fåglar, till åldrandet och slutligen till döden, den sägenomspunna.

Översättningarna till hög-

svenska är gjorda av författaren. De är avsedda att underlätta förståelsen, inte att återge dialektens språkliga nyanser.

I boken ingår också en kort handledning i konsten att skriva på dialekt.

Cirka 22,00

TOMAS MIKAEL BÄCK
FANTASI C-DUR



Cirka 20,00

Tomas Mikael Bäck's författarskap är helgjutet och konsekvent. Formen är ofta släkt med aforistiken i elegans och precision och även i tanke och tematik är Bäck skarpsinnig. Personlig humor hör också till hans meritlista. Tyngden i Bäck's dikt finns i det eko diktaren lämnar efter sig. I den nya samlingen finns också längre berättande dikter. Musik är en av hans inspirationskällor. Vi rör oss bland återkomster, min-

nen och blixtnabba insikter.

"Tomas Mikael Bäck's dikter använder, när de lämnar det experimentella idiommet, ett berättande språk, uppmärksamt på världen och dess enskildheter. Samtidigt öppnar de sig, försiktigt antydande, mot både humor och filosofisk allmängiltighet. Det finns en vardaglighet där, men tittar man efter är utrops-tecknet också med."

MICHEL EKMAN, HBL

HISTORIA



Foto: Janne Rentola



JESSICA PARLAND-VON ESSEN AFFÄRER, ALLIANSER, ANSEENDE

KONSTEN ATT TILLHÖRA HELSINGFORSSELITEN CA 1740–1820

Fil.dr Jessica Parland-von Essens nya bok är en initierad kulturhistoria om det ledande borgerskapets liv och villkor i Helsingfors ca 1740–1820. Under denna tid genomgick Helsingfors en omvälvning från att vara en liten svensk trästad till en tillvaron som huvudstad för det ryska storfur-

stendömet Finland, med nya statliga institutioner och allt fler praktbyggnader av sten. Men förändringen var inte bara fysisk, utan i ännu större grad *mental*: från småstadens intimt sammanvävda politiska och ekonomiska relationer till en stad som administrerades professionellt. Boken behandlar

förändringen – betydelsen av pengar, nätverk och utbildning, olika strategier för att få social status – med ett personhistoriskt grepp genom att anknyta till släktkretsen kring familjen Weckström.

Utkommer också på finska på Schildts. Cirka pris 34,00



KARIN HENRIKSSON (text) – MAARIT GUNNERVALL (bild)

FARLIGT PÅ RIKTIGT?



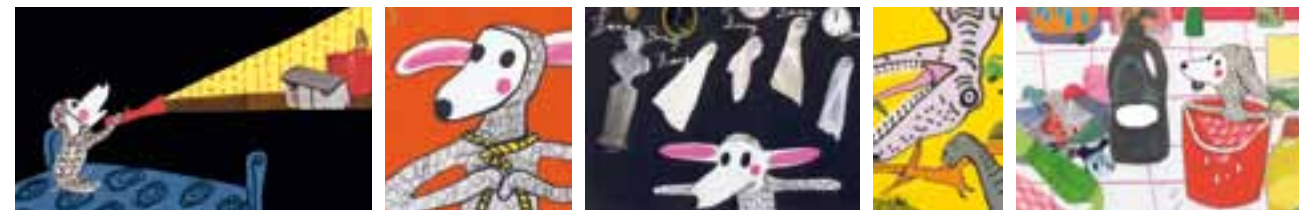
Foto: Artur Henriksson



Cirka pris 16,00

Matilda är tre år gammal. Hon älskar att sitta i mormors kök och äta ostsmörgåsar. En dag när Matilda besöker mormor pratar de om sånt som kan vara farligt, som vassa knivar, snabba bilar och giftiga tvättmedel. Men hur är det med dinosaurier, spindlar och sprutor? Är de också farliga på riktigt?

En färgglad bilderbok för barn i dagisåldern om sånt som är farligt på riktigt, och sånt som kanske ser farligt ut, men inte är det i verkligheten.



The Long Goodbye

– en alldeles vanlig död

Svenskbygdens Läsbit är denna gång Per-Erik Lönnfors berättelse ur antologin "Med ålderns rätt", som nu finns i bokhandeln.

ERNEST HEMINGWAY HAR SAGT att en författare ska skriva med sitt eget blod. Alternativet är att skriva med sina tårar.

Den första varningen om att Pearls sjukdom kanske var allvarlig hade inte kunnat komma olägligare. Vi råkade ha gäster från Sverige. Deras besök kunde inte förstöras genom avslöjandet av en livshotande sjukdom.

Det var strax före jul 2006. Telefonsamtalet var en uppmaning att gå till cancerkliniken för undersökning. Nej, det var inte alls nödvändigtvis fråga om cancer, sa sjuksköterskan, men kliniken hade den bästa apparaturen för att fastställa sjukdomens art.

Detta ville jag inte berätta för våra svenska vänner Birgitta och Lars Lönnback, som satt och drack kaffe med Pearl.

Vi höll just på att tala om Kjell Westös bok Där vi en gång gått och jag läste upp det känsliga avsnitt som jag tyckte så mycket om:

"På varje ställe där en mänska gått finns ett minne av henne. Det är osynligt för de flesta, men för dem som känner och älskar den där mänskan är det en alldeles tydlig bild som de ser framför sej varje gång de går förbi. Så länge de älskande mänskorna finns kvar så finns också bilden kvar, också när hon som gått där råkat dö."

Jag kunde inte låta bli att darra på rösten. Gittan och Lasse

Hon gjorde också förlusten lättare för oss alla genom att lämna oss med sin kärlek i stället för att ta vår kärlek med sig.

kanske överraskades av den rörelse texten väckte hos mig. Pearl måste ha anat att telefonsamtalet hade varit viktigt, men hon visade ingenting. Först när vi hade blivit ensamma och gick till sängs grät vi tillsammans.

Under hela hösten hade Pearl lidit av en besvärlig ryggåkomma. Diagnosen var ischias. Hon tog alla slags mediciner och fick fysikalisk vård. Vår sedvanliga höstvistelse på Cypern bestod till stor del av resor från hembyn Maroni till en fysioterapeut i Limassol.

När vi kom hem till Finland hade Pearl också fått en konstig bula i pannan. Vår egen läkare Lars Rosengren på Munksnäs hälsocentral sa genast att den skulle undersökas. Ungefär sam-

tidigt fastställde en privat ortoped vid Eira sjukhus att ryggbeväret inte kunde vara ischias.

Nu började resorna mellan Munksnäs och Mejlans sjukhus. På cancerkliniken träffade vi bekanta av den typ som man inte sällskapar med men har stött på många gånger under sitt liv, på konfirmationer, skolavslutningar och kanske bröllop och begravningar.

Där var Carl-Olaf "Homi" Homén med sin cancersjuka hustru Mame. Där var Stig "Joffi" Grenner som sa att "det är ingen fara, den har ännu inte gått i skelettet".

Den första vården var strålbehandling. Den tog kål på bulan i pannan, som förvandlades till en knappt märkbar grop.

"I have a hole in my head", sa Pearl.

Jag började förstå att detta var början till "a long goodbye". Sluttet på ett fyrtiosexårigt äktenskap.

Vi hade sett oss själva som ett ordinarie äkta par. Pearl hade på väggen i vårt sovrum hängt upp en dikt av Susan Polis Schutz som motto för vårt samliv:

Though we are very close to each other, we each have our own lives and own goals. We are together always, in our hearts, but not necessarily together, always, in all our activities – a relationship based on truth and freedom.¹

Detta läste jag som småromantisk köksfilosofi värd att tejpa upp på kylskåpsdörren, men det sa jag aldrig. Själv gillade jag ett mera högspråkigt Shakespeare-citat, men det gömde jag i en skrivbordslåda:

He is the half part of a blessed man, Left to be finished by such as she; And she a fair divided excellence, Whose fulness of perfection lies in him.²

Utåt var vi mindre högtidliga. Jag ville inte använda uttrycket "ett bra team", som en del företagsledare bland våra vänner kallade det, men vi var samdansanta i flera avseenden än ett. Vi såg fram emot att likt våra nitti-åriga grannar Eva och Per Erik Floman få vandra tillsammans i ålderdomen längs Grundvägen i Munksnäs.

Nu fick vi lov att göra upp en ny verksamhetsplan, där nyckelordet var anpassning. Vi fick dansa efter sjukdomens pipa, och då hjälpte det att vi kunnat följas åt i rytmen och i stegen.

Vad som mest behövdes var LTC – love and tender care. Jag beslöt snart att detta var vad jag helt och hållet skulle ägna mig åt. Motivet var inte enbart kärlek och omsorg. Jag insåg pragmatiskt att jag efter Pearls död inte skulle kunna leva med beskyllningar och förebråelser mot mig själv.

En självbevarelsedrift. En nöd-

Namn: Per-Erik Lönnfors

Födelseår och födelseort: 1935, Helsingfors.

Familj: Änkling, tre barn och sex barnbarn.

Bott, nu och tidigare: Helsingfors, Härnösand, Stockholm, Washington, D.C.

Arbetat med/som: Hufvudstadsbladet (tre repriser, ekonomijournalist, VD och bitr. chefredaktör), Tidsskriften Mercator (huvudredaktör), Finlands Industriförbund (informationschef), Utrikesministeriet (pressattaché), Finska Notisbyrån (chefredaktör och VD). Efter det skrivit bl.a. två uppförda skådespel (Svenska Teatern) och tre memoarböcker.

Den viktigaste händelse/förändring som skett under din livstid, samhälleligt/personligt: Samhälleligt Berlinmurens och Sovjetimperiets fall. Privat har äktenskapet påverkat hela första hälften av mitt vuxna liv, beslutet att hoppa av som VD i Hbl den andra.

Bjud fem personer på middag, levande eller döda: Nelson Mandela, Arthur Miller, Per Olov Enquist, Arundhati Roy och Sofi Oksanen.

Vad vill du säga till den som är ung idag: Välj en riktning och grip tillfällena när de kommer.

försvann i samma veva), ett axelbrott efter ett fall i halkan, rehabilitering vid Hertonäs sjukhus, otaliga prover och undersökningar. En sjukdomsprocess alltför välbekant för många cancerpatienter och deras anhöriga.

Under hela denna tid krympte vår värld och vårt umgänge gradvis, utom med Pearls trogna väninnor. Men vi kom också närmare varandra. Lycka var att brygga kaffe i köket och veta att vi hade ännu en dag tillsammans. Att gemensamt tillreda en middag och titta på en hyrd film var allt vi begärde av livet. Men ibland kom jag att tänka på slutscenen med den sista måltiden i "Elvira Madigan".

Mot sjukhusen hade vi mycket lite att invända. Pearl fick många nya vänner bland både vårdare och patienter. I synnerhet lungcancerkliniken i Mejlans förenade professionalism med empati.

Den goda vännen Marlene Broemer beskrev åtta månader före Pearls död hennes hantering av sin sjukdom i en dikt bl.a. så här:

Pearl rates life as overflowing, blessed with strength and love. She doesn't see the emptiness, the glass exceeds itself, for she does not count the missing, but what remains – friends of every tongue, family, lost loves and even strangers are swept into her arms.³

→

→

Läkarna var sitt eget kapitel. Pearl hade erfarenheter av instrumentellt högintelligenta medicine studerande som hon i sin lektorstjänst vid universitetet måste påtvinga språkprov i engelska. Detta tyckte ett av genierna inte om:

”Vi är inga humanister”, sa han föraktfullt.

I sanning inte. Jag frågade en gång min rotarybroder medicine professor Klaus Järvinen vad han tyckte om saken.

”Vi känner till problemet”, sa han. ”Vi brukar styra dem till forskningen.”

När vi vid en mottagning sa åt läkaren Tuomas Rosberg att vi ännu närde hopp frågade han misstroget:

”Så vad har ni då att hoppas på?” Vi blinkade åt varandra och svarade: ”Att få vara tillsammans på Cypern i tre veckor.” När läkaren såg Pearls rödfnäsiga, svullna ben sa han: ”De här blir aldrig friska.”

När jag några veckor senare med smörjning hade fått spirorna lite snyggare sa jag när han råkade gå förbi:

”Kom och titta, benen är mycket bättre.” ”Det är ju bra det”, sa Rosberg.

I slutet av sin sjukdom fick Pearl starr, som kunde botas med en liten operation. ”Det är väl ingen vits när ni inte kommer att kunna njuta så länge av er bättre syn”, sa läkaren men skrev ändå ut remissen. Ingreppet blev aldrig gjort, eftersom det inte kunde utföras under pågående behandling. Men om inte det hindret funnits hade Pearl kunnat ha nöje av sin bättre syn i ett halvt år. Läkaren saknade den levnadsvisdom som ger känsla åt förnuftet och förnuft åt känslan. Lyckligtvis fick Pearl mot slutet en

annan läkare, Eeva-Maija Karjalainen, som talade för fortsatt behandling trots usla odds. När den lyckades fick vi en resa till Cypern våren 2008 och ett långt veckoslut tillsammans med vårt äldsta barnbarn i Barcelona. Dessutom kunde Pearl ännu tre månader före sin död följa mig på en tävlingsresa i veteranbasket 70+ till Pesaro i Italien och njuta obeskrivligt av att simma i det trettiogradiga Adriatiska havet.

I sin tacksamhet tog sig Pearl före något med sin läkare som gjorde mig alldeles häpen. Hon gick mot Eeva-Maija och sa: ”May I give you a hug?” Så gör man bara inte, tänkte jag. Sedan gav hon sin doktor en jättekram som denna tafatt tog emot.

På ett ögonblick hade min fru kastat om rollerna så att patienten fick övertaget över doktorn. Inte riktigt som när den dödsdömde välsignar sin bödel, men lite ditåt.

I oktober höll inte Pearls konstitution längre för den upprepa-de cytotatbehandling som Eeva-Maija ännu beslutade ge henne. Hon blev allt tröttare och förstod själv i slutet av oktober att hon måste fara till Mejlans. Där lades hon in på avdelning 82.

Slutet närmade sig.

Jag var väl förberedd. En bekant läkare hade redan på våren i Mejlans datorsystem satt sig in i Pearls sjukdom och utan att ha undersökt henne förutspått nästan i detalj hur det skulle gå. Eftersom metastaserna satt i levern skulle det bli en skonsam död.

Ett par dagars provtagningar var tillräckligt för att fastställa att det var tid för palliativ vård. Pearl och jag var överens om att Terho hemmet, som jag personligen inspekterade, var det bästa alternativet. Pearl skrevs på vän-

telistan.

Under tiden hann hon ta emot vänner och barnbarn på sjukhuset. För alla hade hon ord av tröst. Till cypervännen Satu Komsu, utbildad sjuksköterska, viskade hon:

”Keep our memories.”

Pearl bevarade sin personlighet, i allt väsentligt också sitt utseende, in i det sista. När barnen sa ”pappa är här” svarade hon:

”Jag vet att han är här.” De fem sista nätterna sov jag på en brits bredvid hennes säng. Lätt var det inte. En svår natt med smärtor i magen och benen i fel ställning i sängen gjorde till och med henne missnöjd:

”Jag har inte haft en läkare på flera dagar. De har inget system.” Tredje natten sa hon mellan sömnperioderna: ”This is tough. Why doesn't it end?” Pearl kämpade inte mot döden. Hon gick den modigt till mötes, rentav otåligt: ”Varför händer ingenting?”

Avdelning 82 var frikostig med smärtstillande medicin. Min egen mor hade haft oturen att dö på en söndag, på Dals sjukhus, där nattsköterskan inte hade fullmakt att själv bestämma doserna. Först när lidandet blev outhärdligt gav hon mamma extra morfin.

Nu bad sköterskorna Pearl gradera sin smärta på en skala mellan 1 och 10 och gav den medicin som behövdes. Jag tackade dem för hänsynen.

”Den här avdelningen har alltid varit mänsklig, det bestämde professorn för länge sedan.”

Jag skickade en tacksam tanke till min kollega i Klockriketeaterns styrelse, Brita Stenius-Aarnio. Hennes porträtt hängde i trapprummet.

”Nu har jag 150”, sa Pearl en gång när hon vaknade. Jag för-



stod ingenting. ”Menar du blodtrycket?” ”Nej, smärtan”, svarade hon. ”Jag vill bort.”

Ännu några dagar före slutet dillade en läkare om att Pearl skulle flyttas till Dals. En blick av mig fick henne att säga: ”Kanske det skulle vara lite inhumant i det här skedet.” Jag nickade.

Den femte dagen var det ett väldigt oväder, men det hindrade mig inte från att somna. Strax efter midnatt den 11 november vaknade jag av att två sköterskor mixtrade med syrebehållaren. Jag hörde en mycket djup suck från Pearl.

Det var slutet. Jag ringde till barnen som alla var där inom tjugo minuter. Vi tog farväl av Pearl genast i stället för att vänta på att hon skulle flyttas till bårhuset.

Jordfästningen blev stiltfull tack vare American Womens Clubs blomsterarrangemang och musiken, planerad av sonen Fredrik och hans hustru Anna Dantchev.

Anna och Fredrik hade berett Pearl stunder av lycka. De hade hållit bröllop hemma hos oss i augusti för att också mamma skulle hinna vara med. Det var sista gången vi dansade med varandra.

Tre dagar innan Pearl dog berättade de för henne att Anna väntade vårt sjätte barnbarn. Hennes lycka var ousäglig.

Tidigt på hösten hade Pearl som vanligt planerat familjens middag på den amerikanska tacksägelsedagen. Nu hölls i stället jordfästningen på Thanksgiving Day, i Violeta Parras anda: ”Jag vill tacka livet”.

Vid minnesstunden sa också jag några ord, ungefär: ”Hela livet har jag letat efter lyckan, men först nu, när slutet närmar sig, förstår jag att jag hela tiden burit en skatt i mina armar och lyckan i mitt hjärta”. Följande söndag hämtade American Womens Club en hel tacksägelsedagsmiddag, med kalkon och allt och några flaskor vin, till sin tidigare ordförandes familj. Vi var tolv personer. Tacksamhet var också den mest överväldigande känslan när jag fick motta ett halvt hundratal kondoleanser efter Pearls död. Tacksamhet också för att jag fått ta ett långt farväl, i stället för att hon skulle ha ryckts bort alldeles plötsligt. Men framför allt över att hon hade valt just mig att leva sitt liv med.

Ett exempel bland många minnesbrev, från Karen Sairanen i USA:

”Det är jag som är tacksam för att Pearl har varit en del av mitt liv i fyrtiotre år. Hon var den syster jag aldrig fick, men jag är säker på att jag inte är den enda som känner så. Pearl hade förmågan att få varje människa hon talade med att känna sig som den viktigaste personen i hennes liv.”

Min hustru gjorde sin död till ett föredöme för alla som en dag följer efter henne. Hon gjorde också förlusten lättare för oss alla genom att lämna oss med sin kärlek i stället för att ta vår kärlek med sig.

Efter Pearls död fortsatte jag att umgås med henne. Jag kom på mig med att i olika situationer tänka: ”vänta tills jag berättar det här för Pearl” eller ”av det här skall jag skicka ett foto till Pearl”. Jag rapporterade också saker för hennes porträtt när jag kom hem på kvällarna. Och jag dansade

→

→ med henne medan morgonkaffet kokade.

Allt som hade hänt gav mig en ökad känslighet, som om tjälen gått ur själen. Jag hade ingenting emot att odla mina känslors trädgård, något som jag hade försummat under ett helt liv.

En gång var jag bjuden på middag hos min son och hans familj. Det var coq au vin och rödvin. När jag kom hem var jag trött och beslöt lägga mig tidigt. För något år sedan hade vi köpt en dubbelsäng med maskinell inställning. När jag skulle justera huvudändans lutning råkade jag trycka på en knapp som startade massagefunktionen.

Sängen stänkade som ett tröskverk. Jag tryckte på knappen "S" men ingenting hjälpte. Vad skulle grannarna tänka? Desperat letade jag efter instruktionerna. Förgevärs. Efter en halv timme övergick ljudet till ett stilla kvidande och tystnade slutligen.

Följande morgon skickade jag e-post till Pearl och frågade var hon gömt instruktionerna. Som adress använde jag Pearl@heaven.univ. Hon lät inte höra av sig.

Men när jag på vår bröllopsdag den 3 mars 2009 hade lagt en kruka med gula narcisser på hennes grav dök svaret upp i mitt huvud: "Instruktionerna är i nedre vänstra skrivbordslådan. Och glöm inte att vattna blommorna."

Jag hade alltid känt att jag utan min hustru var bara "half a man" – den sämre hälften. Nu när endast den halvan är kvar är jag säker på att den skulle ha varit ännu mycket sämre utan henne.



Översättningar av texter på engelska:

¹ Susan Polis Schutz:

Även när vi är mycket nära varandra har vi våra egna liv och egna mål. Vi är alltid tillsammans i våra hjärtan men inte nödvändigtvis alltid i våra gärningar – en samvaro byggd på sanning och frihet

² Carl August Hagbergs översättning av Shakespeares citatet ur *Konung Johan*:

Han är halopartan av lycksalig man, Som blott fulländas kan av sådan hon, Och hon en skön, en delad härlighet, Vars fyllnad i fullkomlighet är han.

³ Marlene Broemer:

Pearl ser livet som överflödande, välsignad som hon är med styrka och kärlek. Hon ser inte tomheten, glaset flyter över sina bräddar, för att hon aldrig räknar vad som saknas, utan det som finns kvar – vänner med olika tungomål, familj, förlorad kärlek, till och med totala främlingar sveper hon in i sin famn.

STEN WESTERHOLM

Den sista skutan

Berättelsen om Hoppet av Spithamn
och hennes samtid

30 e



Andra upplagan,
inbunden, 98 sidor

Segelskutan Hoppet byggdes 1925–26 i Spithamn i västra Estland. Hon såldes sedan till Finland där hon seglade i yrkesmässig trafik fram till 1965, då hon såldes som fritidsbåt till Sverige. Sten Westerholm återger här Hoppets spännande historia från 1925 fram till idag, då segelskutan nu får en ny skepnad i Valkom hamn i Lovisa. Hon skall segla igen hösten 2011.

Beställ boken direkt från SFV:s kansli: 09-684 4570, eller sfv@sfv.fi
Du får boken per post med bifogad faktura.



SKRIFTER UTGIVNA AV
SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER



Ett porträtt av Ismail Kadaré

Berättaren från örnarnas land

Albanerna kallar sitt land Shqipëria vilket betyder örnarnas land. Den svarta örnen har varit en symbol för Albanien sedan 1400-talet. Enligt sägnen är albanerna örnens ättlingar. Detta stolta och hemlighetsfulla folk, deras seder och sägner, liv och arbete och blodiga historia är en aldrig sinande inspirationskälla för landets stora son, Ismail Kadaré.

TOVE FAGERHOLM

EN DEL AV STOFFET i hans romaner är självbiografiskt och speglar såväl Albanien som Kadarés egen livshistoria och hans förhållande till landets politiska ledning. Vid brytningen med Sovjetunionen var han liksom de flesta albaner trogen landets ledare, Enver Hoxha, men statsledningens brister undgick aldrig hans skarpsynta blick och han blev allt mera regimkritisk. Trots censuren har han lyckats att med subtila medel kritisera landets ledning och politiska ideologi.

– Jag är inte något officiellt ansikte för Albanien. Jag är en icke-officiell författare, sade han när man utomlands uppfattade honom som en kommunismens skönlitterära ombudsman. I protest mot Albanien sista kommunistiske ledare Ramiz Alia sökte Kadaré politisk asyl i Frankrike. Efter att Albanien demokratiserats har han återvänt till Tirana.

Det var en egendomlig stad som likt en förhistorisk varelse plötsligt tycktes ha sprungit fram ur dalen en vinternatt för att mödosamt klättra upp på bergstigen. Allt i denna stad var gammalt

och av sten, från gatorna och fontänerna till de stora sekelgamla husens tak, täckta av grå stenplattor som påminde om jättelika fiskfjäll. Det var svårt att tro att livets ömtåliga kött kunde leva och föröka sig under det mäktiga sköldpaddsskalet. (ur Krönika i sten)

Kadaré studerade humaniora vid universitetet i Tirana och fick ett stipendium för litteraturstudier i Moskva. Efter brytningen med Sovjetunionen återvände han 1961 till sitt hemland. Då hade han redan gjort sig ett namn som lyriker, men snart gav han upp lyriken för prosan. Han blev redaktör för den franskspråkiga litterära tidskriften *Les Lettres Albanaises*.

Det är också tack vare det franska språket Kadaré har nått ut till en internationell läsekrets och kan betraktas som en av de främsta nulevande europeiska författarna. Han skriver alltid på albanska, ett språk som få utomlands behärskar, men översättningarna av hans romaner till andra språk har gått via franskan. Det underbart bildrika och men ändå precisa och behärska-de språket i hans romaner bjuder

säkert på stora utmaningar som överbryggas av att Kadaré själv kan vägleda den franska översättaren.

Den döda arméns general

1929 ockuperades Albanien av Mussolinis fascistiska trupper. Också Hitler sände i ett senare skede trupper till Albanien. Kriget varade i fyra år och slutade med nederlag för angräparna. Detta krig ruvar i bakgrunden i Kadarés första litterära succé, *Den döda arméns general*. Romanen berättar om hur en italiensk general tillsammans med en präst besöker Albanien 20 år efter kriget. Hans uppdrag är att låta gräva upp de stupades benknotor och aska för att återföra de italienska soldaterna till sitt fosterland. Snart anländer också en tysk general med samma uppdrag: han skall föra hem det som återstår av stupade tyskar. Det makabra uppdraget försvåras ytterligare av landets bistra klimat, vilda natur och befolkningens slutenhet.

Romanen är mångbottnad. Den ger en inblick i krigets fa-

sor på ett personligt plan genom dagböckerna som följt stupade soldater i döden men det är också berättelsen om hur viktigt det är att ha ett minne att fästa sin sorg vid och en grav att gå till och om mödrars behov av att få hem sina söner. Det är även en skildring om hur en svår arbetsuppgift kan förändra en människas psyk. Den fallande snön är oföränderlig, men generalen som blickar ut över det frusna landskapet när han vandrar till planet som skall ta honom hem kommer aldrig mer att bli samma man som som iakttog de dalande flingorna när han anlände för att söka efter armén av döda soldater.

Samtidigt – liksom i alla senare romaner – ger Kadaré läsaren en inblick i albanskt vardagsliv, folkfester och historia. Landet självt framstår ständigt som berättelsens okuvliga, oföränderliga huvudaktör. Det är örnarnas land, som inte frivilligt ger ifrån sig sina hemligheter.

Romanen har filmats flera

gånger, bland annat med Marcello Mastroianni i huvudrollen.

Krönika i sten

Kriget står i centrum i följande, delvis självbiografiska roman, *Krönika i sten*. Här skildras kriget genom en liten pojkes ögon. Med stort intresse iakttar pojken hur bombplanen likt örnar svävar med orörliga vingar. ”Flygplansmärkena kunde vi lika bra som alfabetets bokstäver”, skriver Kadaré i en av sina dikter.

Krönika i sten hör till mina favoritböcker, inte bara för att jag älskar barndomsskildringar, utan för att det är en så rik och underbar roman. Här finns ett helt galleri av intressanta och originella personligheter. Gumman Dejedjo slår på portklappen så hela huset dånar när hon kommer rännande med det färskaste skvallret. Mor Pino är henne tätt i hälarna och hon sammanfattar varje ny skandal med samma ord: Detta är slutet! Allt nytt är djävulens påfund och kvinnor-

na klöser sina kinder av fasa. Traditionerna i den gamla staden är starka, sederna är stränga och tron på övernaturliga ting reglerar människornas liv.

Girokastär är en stad som haft många herrar. Invånarna lever sitt liv efter gammalt mönster så gott det går medan de av gammal vana förbannar inkräktarna som kommer och går. Italiens trikolour, grekernas kors, tyskarnas två s eller två z, vilken flagga som än vecklar ut sig ovanför kastellet som vakar över staden innebär nya prövningar. Detta är slutet! ropar mor Pino, men stadsbornas prövningar förefaller att aldrig ta slut.

Den lilla pojken förälskar sig i flygplanen som likt silvergänsande fåglar lyfter och landrar på flygfältet där kor förr brukade betar. Engelska bomplaner fäller sin dödsbringande last över staden med en regelbundenhet som snart blir rutin i det dagliga livet. Nittio personer får rum i den väldiga källaren under huset →



RICHARD BARTZ (DISTR. UNDER CREATIVE COMMONS ATTRIBUTION-SHARE ALIKE 2.5)

...Kadaré

där pojken bor. Han är stolt över att bo i stans stabilaste hus med det största bombskyddet.

Krigets skugga faller tung över staden, men i det stora grå stenhuset finns trygghet, värme och stor ömhet. Farmors händer är mjuka av smekningar. Utanför är världen full av gåtor som ingen vill förklara. När vägen nedanför staden någon gång ligger tom och perioder av händelselöshet infaller, när kriget tar en paus så att varken soldater eller flyktingar strömmar förbi, då fyller pojken själv vägen. Han låter väldiga tåg av korsriddare dra söderut. Och sist kommer en ensam engelsk poet haltande. Korsriddarna söker den heliga graven, men poeten söker bara sin egen grav, säger morfar som vet allt. Han sitter ständigt i sin vilstol och bolmar på en stor svart pipa och tyder den snirkliga skriften i sina turkiska böcker.

Kriget tar slut men det är ändå inte slutet. Nu finns det rebeller istället för fiender och vem vet vad den där Enver, Hoxhas pojke, hittar på, han som en gång var en så snäll och väloppfostrad pojke?

Politiskt uppbrott

Två romaner ägnar Kadaré åt åren då relationerna mellan Albanien och Sovjets **Enver Hoxha** och Sovjets **Chrustjov** blev allt spändare och slutligen leder till en total brytning. I *Stäppgudars skymning* kan han bygga på sina egna erfarenheter av studentlivet i Moskva. Den unge albanska studenten som är romanens centralfigur förefaller i mycket vara författarens alter ego. Skickligt fångar han de utländska studenternas känsla av att leva i en skymningsvärld fylld av dolda anspelningar, osäkra rykten, misstänksamhet

och dovt hot. I denna skymningsvärld ruvar de oförutsägbara och nyckfulla stäppgudarn, dvs de sovjetiska ledarna. Ve den som drabbas av deras vrede! Hur skall det gå för **Boris Pasternak** som utsetts till Nobelpristagare i litteratur för den förbjudna romanen *Doktor Živago*? Dessillusionerad och utan saknad lämnar den unga mannen Moskva och Sovjet för gott.

Den hårda vintern skildrar den definitiva brytningen mellan Hoxha och Chrustjov. Händelseförloppet berättas ur en ung politikers synvinkel. Han är med i den albanska delegationen i Moskva där inga gemensamma lösningar längre är möjliga. Den unga karriäristen vet inte vilken häst han skall hålla på. Framtiden skrämmer honom. Hur skall det gå för lilla fattiga Albanien utan politiskt stöd från det mäktiga Sovjet? Enver Hoxha är landsfadern som väntar sig att hans folk skall sluta upp omkring honom. I det politiska uppbrottets stund är det fosterländskheten som segrar. Men iskalla är vindarna som sveper över landet.

Nischen i muren

Vid stora torget i huvudstaden i det väldiga osmanska riket fanns en nisch i muren. Där placerades de avhuggna huvudena av upprorsmän och uppstudsiga undersåtar. Huvudena i nischen blir aldrig gamla, nya rullar ständigt. En morgon är det den egenmäktiga **Ali paschas** huvud som finns där till allmänt beskådande.

I romanen *Nischen i muren* ger Kadaré sin vana trogen bara indirekta tidsangivelser. Läsaren får veta att Ali pascha nyligen har fått bud att hans vän **Napoleon** avlidit. Alltså har vi årtalet 1821. Ali Pascha har samma år



Ali pasha

tagit emot en ovanlig gäst: **lord Byron**, poeten med klumpfoten, har besökt palatset på genomresa. Ali paschas unga hustru oroar sig för att poeten som är så vacker och bräcklig, nästan genomskinlig skall råka illa ut på de albanska vägarna, men paschan tröstar henne:

Det kommer inte att hända honom någonting. Han hör till de odödligas skara. Det sista sade han ironiskt, ty han hade svårt att tänka sig att någon skulle kunna bli odödlig på grund av poesi. Dikten var för honom som balsamiska ämnen; dess värde låg i förmågan att bevara berömda mäns kroppar, men något eget värde hade den inte. Den var bara flyktigt vätska.

Ali pascha, själv alban, drömmer om att överträffa nationalhjälten Skanderbeg genom att göra göra uppror mot sultanen och ensam ta makten över Albanien. Men albanerna litat inte på sin pascha och därför stöder de inte upproret. Ali, upprorsmakaren, förlorar både frihetskampen och huvudet.

Nu måste sultanen statuera exempel och straffa hela befolkningen. Det värsta straffet är att beröva hela folket dess nationalitet. Själva processen består av fyra faser:

- nummer ett: fysiskt undertryckande av upproret
- nummer två: undertryckande eller amputation av kulturen, konsten och sederna
- nummer tre: undertryckande eller stympling av språket
- nummer fyra: undertryckande eller försvagande av det nationella minnet.

Vid det här laget inser läsaren att romanen är lika hemmastadd i nutiden som i tidigt 1800-tal.

Drömmarnas palats

Drömpalatset *Tabir Saraj* är den mäktigaste statliga institutionen i den ottomanska superstat där romanen utspelar sig. Huvudpersonen **Mark-Alem** är bördig från delstaten Albanien och han tillhör en av rikets mest inflytelserika släkter, den albanska ätten *Qyprili*. Han får anställning i Drömpalatset och gör snabb karriär och tränger allt djupare in i dess isande kalla helvetes-kretsar tills han innehar högsta makten. Men dolda krafter hotar hans familj och en fasansfull känsla av skuld och skräck får honom att ständigt vänta att drömmarna skall vändas mot honom själv.

Det är en starkt symbolisk och visionär roman som känns kusligt angelägen fastän den är draperad i förflutenhetens täckmantel. Den är lika ångestladdad som verk av **Franz Kafka** och som skräckvision för den tankarna både till **Orwells 1918** och **Boyes Kallokain**. Drömpalatsets uppgift är att spåra de mörkaste och kanske ännu omedvetna hemligheterna i undersåtarnas samvete. De yppar sig i nattens drömmar.

I sömnens nattliga rike finns nämligen såväl mänsklighetens ljus som dess mörker, dess honung och dess gift,



dess storhet och dess nöd. Allt som är oklart eller olycksbådande eller kommer att vara det om några år eller århundraden, dyker först upp i människornas drömmar. Varje osund lidelse eller idé, varje landsplåga eller brott, varje uppror eller katastrof kastar nödvändigtvis sin skugga långt innan den visar sig i verkligheten.

Mark-Alems morbror Vesiren säger: "I varje fall är det drömtolkningarna som i hög grad styr den allsmäktige sultanen".

Balladen om bron

Kadaré delar i varje roman med sig av sin djupa kärlek till albansk folkdiktning och folkmusik. I *Drömmarnas palats* får Mark-Alem hos sin morbror för första gången lyssna till de så kallade rapsoderna – de som sjunger urgamla episka sånger – ackompanjerande sin sång med ett instrument som kallas *lahuta*. Det är en klumpig trälåda med en öppning på ovansidan och försedd med en enda sträng.

Instrumentets första svaga och monotona ljud vittnade om en sorts envishet att vilja återvända till utgångsläget. Det var en lång klagan som snörde

samma ens strupe. Mark-Alem kunde inte ta ögonen från den tunna ensamma strängen som var spänd över resonanslådan. Det var den strängen som gav ifrån sig det klagande lätet, och lådan inunder sände det tillbaka efter att gett det skrämmande proportioner. Plötsligt gick det upp för honom att denna ihålliga bur var det bröst som inneslöt själen hos den nation han tillhörde. Därifrån steg denna urgamla, vibrerande klagan. Lahutans håbrum kände han nu i sitt eget bröst.

Balladen om bron förekommer i olika versioner på Balkan. **Ivo Andrić** utnyttjar balladen i den Nobelprisbelönade romanen *Bron över floden Drina*. Kadaré förknippar bron som besudlas med människooffer med släkten *Qyprili*, som fått sitt namn av bron. Balladen är *Qyprilis* släktepos som rapsoderna återberättar till lahutans klagande toner.

Också i *Nischen i muren* återkommer den ödesdigra bron:

Tundj Hata tyckte att det tog naturligt lång tid att fara över bron. De tre brovalven skymtade i tur och ordning under honom. Stenarna hade under århundradenas lopp fått en ärggrön beläggning och längst ner var de täckta av

...Kadaré

mossa. Bron tycktes vara uråldrig. Vad den inmurade beträffar var det länge sedan man kunnat urskilja honom. Vinden hade nästan helt och hållet hyvlat av konturerna av hans ansikte, det var svårt att skilja det från halsen, och hade det inte varit för legenden skulle man knappast kunnat ana någon antydning till mänsklig gestalt i stenvuren.

Balladen om Doruntine

Kadaré säger att **Homer** använt sig av ett mytiskt stoff som varit levande överallt på Balkan. I *Bergens Homeros* återges albanska variationer. En annan klassisk legend som blivit en känd ballad i Albanien är berättelsen om *Doruntine*, som Kadaré återberättar i *Stäppgudars skymning*.

En fantastisk omskrivning av samma ballad blir en hel roman, *Vem förde hem Doruntine?*

Balladen berättar om en moders sorg när hennes dotter Doruntine gifter sig med en man från en avlägsen by. Doruntines bror lovar att en gång föra hem dottern till sin mor igen. Sonen dör emellertid och modern förbannar sonen som inte hållit sitt hedersord. Då återvänder Doruntine till sin gamla familj. Vem var det som red med henne över bergen? Hur kom hon hem? Var det den döde brodern som fullföljde sitt löfte till modern?

Bessa är den albanska termen för hedersord, lojalitet, trohet mot ett givet löfte. *Bessa* är för albanerna heligt och ett genomgående tema i balladen och berättelsen, men Kadaré nöjer sig förvisso inte med att återge en gammal skröna. Han får ett ypperligt tillfälle att visa att *bessa* inte tillämpas av myndigheterna. Där de inte finner ett naturligt svar på en övernaturlig fråga fabricerar de själva ett svar. Romanen är en symbolisk studie i den

offentliga lögnen.

Det urgamla Kanun

Kadarés senast översatta roman (en ny har denna höst utkommit på franska), *Grymma april* utspelar sig under **kung Zog** den förstes tid. Kadaré själv ger ingen tidsanvisning, men romanens grymma april måste ha infallit någon gång på 1930-talet. Moderna tider har gjort sitt intåg i Tirana, men uppe på den karga och gudsförgättna högslätten i norra Albanien står tiden stilla. Befolkningen här är katolsk, men det är varken religion eller statsmakt som styr människornas liv. Här råder ett urgammalt regelverk, *Kanun*, med oinskränkt makt. Kanun sträcker sina rötter långt tillbaka i förfädernas sedvanerätt. Dess allt överskuggande princip bygger på blodshämnd och familjeheder.

Romanen inleds med ett hedersmord. Det är den unge Gjorg Berisha som rentvår familjens heder genom att skjuta sin brors mördare. Brodern var det fyrtiofjärde offret i en vendetta som pågått i sjuttio år och som de två familjerna hamnat i utan egen förskyllan. Familjen Berisha har försökt bryta den onda cirkeln innan släktens alla män och familjenamnet utplånas men ingen försoning accepteras. Hedern och Kanun kräver att spillt blod återtas.

Gjorg Berisha utför motvilligt den gärning familjehedern kräver av honom. Familjen tar emot honom som en hjälte, men själv känner han sig som ett offer. Kanun ger honom en frist på trettio dagar innan han själv blir legitimt villebråd. Han är så smärtsamt ung, han har aldrig älskat en kvinna, och nu har han endast trettio dagar kvar att leva

som en fri man. Sedan väntar ond bråd död, om han inte vanärrar sin familj genom att välja den långsamma döden, dvs väljer att barrikera sig i ett av tornen på högslätten tillsammans med andra fredlösa. Hur han än väljer är hans liv slut. Dessa sista trettio dagar i livet i den grymma månaden april irrar Berisha planlöst omkring på högplatån, dödsmärkt, utan hopp.

Ett nygift par från Titana korsar Berishas väg. Mannen skall skriva en bok om gamla albanska traditioner. Han föreläser oavbrutet om Kanun för sin unga hustru. Hustrun drabbas av Berishas öde. Något oåterkalleligt händer mellan henne och Berisha när deras ögon möts. För henne finns ingen återvändo – men den grymma månaden april går obevekligt mot sitt slut.

Kanun spelar också en avgörande roll i romanen *Aprils frusna blommor*, som utspelar sig i nutid med moderna unga människor som tror att de håller på att bli riktiga europeer med blickarna vända mot väster. Romanen skrevs år 2000 då demokratiseringsprocessen tagit fart. Kadaré visar hur svårt det är att frigöra sig från uråldriga traditioner. Det förflutna gör sig påmint när man minst väntar det.

MED FÖRVÄNTAN EMOTSER JAG att Ismail Kadarés nyaste bok översätts till svenska. Han intar en unik position mellan öst och väst, hans författarskap öppnar dörren till ett okänt litet land, hans röst är både personlig och universell. Han gör Europa och världen större. Kadarés romaner skulle vara givande läsning också för Nobelkommittén!



ISMAIL KADARE (förfranskat: Ismail Kadaré), född 28 januari 1936 i Gjirokastër, Albanien, är en albansk författare, med franskt medborgarskap.

Ismail Kadare föddes 1936, och upplevde därmed andra världskriget med först italiensk och sedan tysk ockupation, varefter Albanien hamnade i Östblocket under Sovjetunionens inflytande. Efter grundskola och gymnasium i födelsestaden, inskrevs han vid universitetet i Tirana där han studerade språk och litteratur, och där han 1956 tog lärarexamen. Han studerade också världslitteratur i Moskva.

Från 1960-talet var han en av Albaniens ledande kulturpersoner. Trots att han är och var marxist, blev hans kritik mot Enver Hoxhas regim anslagsgivande för hans författarskap, då han på olika sätt i skönlitterär dräkt försökte mana till befrielse. 1970 invaldes han i parlamentet, vilket medgav en viss rörelsefrihet. Han åsamkade sig missnöje med en politisk satir 1975 och förbjöds då i tre år att utge något verk.

I protest mot Ramiz Alia, som var den siste kommunistiske presidenten i Albanien före demokratiseringen, sökte och fick Kadare med familj politisk asyl i Frankrike 1991.

Bibliografi, utgivet på svenska

Den döda arméns general 1973
Krönika i sten 1975
Bröllopet 1976
Den hårda vintern 1980
Stäppgudarnas skymning 1983
Nischen i muren 1986
Vem förde hem Doruntine? 1988
Bergens Homeros 1990
Drömmarnas palats 1992
Monstret 1994
Aprils frusna blommor 2003
Grymma april 2007

På jakt efter – eller på flykt undan människans ålderskriser

TEXT: BJÖRN WALLÉN, FOTO: KENNETH JOHANSSON

På jakt efter en världsbild-seminariet har gott och väl uppnått medelåldern med den trettiosjunde upplagens tema *Människans ålderskriser*. Men någon medelålderskris för seminariet kan man inte tala om. Trots vårkallt och tidvis regn på Axxell Finns där trettio deltagare samlats var atmosfären öppen och varm inne i stora salen. Samtal kan i bästa fall ha en temperaturhöjande effekt.

Din upplevda ålder?

Uppvärmningsrundan bestod i att varje deltagare fick presentera sig genom att beskriva sin upplevda ålder, vilken inte alltid är ekvivalent med den biologiska åldern. Och – mycket riktigt – den subjektivt upplevda åldern varierade i salen mellan 11 år och neanderthalare... Olika uttalanden visade genast i början prov på underfundig humor med koppling till tematiken: "ålder är bara siffror", "jag är en vandrande ålderskris" och "olla ikäisensä olinen", det sistnämnda svårt att översätta till svenska.

Utgångspunkten visade redan att åldersbegreppet – och därtill hörande ålderskriser – är betydligt mer mångskiktat än människans ålder räknad från födelsen. Man kan t.ex. börja från evolutionen, eller räkna den västerländska människans kulturella ålder, eller räkna in alla åldrar under ett människoliv som en sorts samlad åldersfond. Någon sade



under den första rundan att åldern inte borde räknas enligt klocktid, utan enligt antalet impulser som hjärnan får under ett liv. Det blir nog en hög siffra...

Blir man vuxen?

Ett samtalsspår som dominerade den första halvan av världsbildsseminariet var frågan om när – och om – människan blir vuxen, eller förblir hon ett stort barn livet ut. Olika kriterier för vuxenhet efterlystes av flertalet deltagare, och ett antal hypotetiska svar prövades.

Ett första svar formulerades ungefär i följande form: människan blir vuxen då hon kan ta och bära ansvar för sig själv och sina medmänniskor. Fint, allt lyckligt och väl, men så uppstod i något skede ett motargument: se på världen i dag, visar den att jorden befolkas av vuxna, ansvarstagande världsmedborgare?

Ett andra spår följde en annan rutt: människan blir vuxen då hennes liv är i balans. Freud pratade om balansen mellan att älska och arbeta. De grekiska klassikerna, bl.a. Sofokles, talade redan för 2500 år sedan om de

vuxnas omedvetenhet och okunskap som leder till stora tragedier, uttryckta i de grekiska dramerna. Grekland nämndes också i ett annat, nu aktuellt ekonomiskt sammanhang, som ett exempel på kaos snarare än *katharsis*.

Någon sorts konsensus uppnåddes kring tanken att vuxenhet handlar om empati, att behärska sina känslor och ta andra människors behov i betraktande. Samtidigt betonades den positiva aspekten av att behålla barnasinnets kvar, vilket inte alla vuxna gjort inför ansvars tyngd. Den lekande människan (*homo ludens*) kan t.ex. ta sig uttryck i att en glad pensionär kan skratta och krypa på golvet med sina barnbarn. Det finns alltså en positiv barnslighet till skillnad från en



narcissistisk, självgod barnslighet som tar sig mer utrymme i samtidens jakt efter evig ungdom.

Inre och yttre kriser

Diskussionen borrhade sig allt djupare in på det specifika temat ålderskriser. Ett uttryck för yttre kriser är negativa företeelser såsom våld och misshandel i hemmen. När ett barn är ungt, låt

oss säga 4-5 år, har den känslomässiga grunden lagts för resten av livet. Om barnet blir utsatt för våld av något slag, leder detta ofrånkomligen till inre kriser senare i livet. På så sätt kan ålderskriser fortplanta sig från generation till generation, vilket ju är negativt.



I detta skede av diskussionen vandrade mina tankar till att vi kanske håller på med att överpsykologisera människolivet med krisstämpel för varje fas. Samtalet övergick till att tangera människans mognad och kritiska åldersstreck. En röst i skaran talade för att skrota generationsgränserna och de förväntningar som finns i anslutning till olika åldersskeden.

Ylva Vikström, den enligt födelsetid yngsta deltagaren och inledaren, vände på diskussionen genom att konkludera: Det är så mycket lättare att komma med klagomål över människolivets villkor. Fram för mer leenden och dans! Vi är barren i stacken, inte myrorna, konstaterade Ylva aforistiskt och ville med det framhäva människornas beroende av

varandra i sökandet efter balans i tillvaron.

Olika infallsvinklar

Hilkka Olkinuora lyfte fram skapelseberättelsen äpple från kunskapens träd på gott och ont. Vår kultur vägrar att dö, vi har valt att förbli tonåringar, alltså gränslösa, deklamerade Hilkka, och fortsatte med att ensamhetens pandemi håller på att ta kål på oss. För en äldre kommer horisonten allt närmare, men detta behöver vi inte vara rädda för. Även författaren **Paavo Haavikko**, som var kreativiteten personifierad, var som 60-åring ödmjuk och glad då han enligt forskningsrön kunde se fram emot ett nytt lyft i skapandekraft vid 65-75-85 år.

Maria Suokannas fortsatte där Hilkka slutade genom att tala om vårt ålderssegmenterade samhälle som präglas av specifika segment som intresserar marknadsförarna. Tidigare gjorde man reklam för äldre "senior-konsumenter" enbart i form av läkemedel och rollatorer. Numera har även reklammakarna insett att det skett en 10-15-årig föryngring när det gäller denna målgrupps kognitiva ålder. Maria pläderade för en mer nyanterad syn som räknar med människans kulturella ålder som kan kanaliseras via åtminstone fem konsumentroller: senioren, radikalen, den förlängda ungdomen, hedonisten och den själfullt erfarna.

Torsti Lehtinen pläderade

i sin inledning för ett motstånd mot allt vad klassificeringar i fack

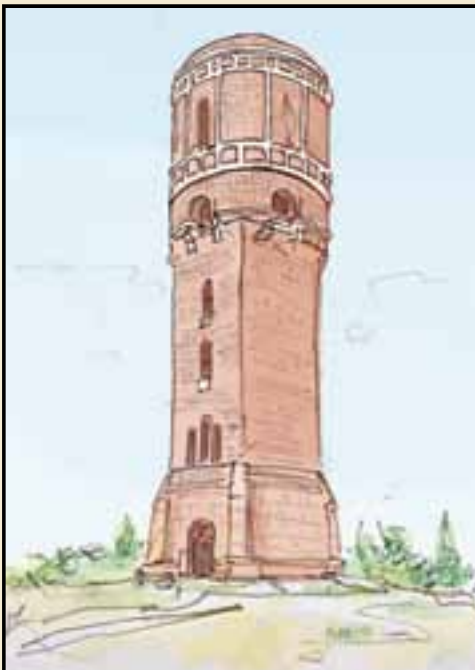


innebär. Torsti talade sig varm för kulturella och religiösa övergångsriter som motiv till åldersstigmatiseringen – som exempel därpå den lutherska konfirmationen eller judarnas *Bar Mitzva*. I Kierkegaards mening är hela livet en enda stor kris efter födelsen, men kriserna hjälper oss att hålla oss vakna i existentiell mening. Livet blir så mycket mer intensivt i denna utdragna fördröjningskamp mot döden, menade Torsti.

Facebook vår räddning?

Den sista timmen inspirerades av Ylva Vikströms postulat om att den yngre generationen har ett otroligt behov att definiera sig själv t.ex. via Facebook-grupper och bloggar. Vi kom fram till att det är en skillnad på att bli sedd och bli påtittad, och att Ansiktsboken nog inte löser de inre ålderskriserna. Vi lever trots allt, med Bo Lundells ord, i mångdubbla verkligheter, där varje livsålders kriser levs genom att tro, veta, känna, tänka, göra, vilja, ana och visionera.

Svenskbygdens Kryss 3/2010



KAN SES I TEXT HÅLLER OSS UPPE	FISKE-REDSKAPET FÖR ALFÄNGST	FÖRE-TAGS-FORM	ANGER PLAN	FÄRDAS MAN OFTAST	FANNIS I SALA	"SLIP-SEN" TAL I TAL	INTOG HANS SOM FÖR UTFÖR
JUDISK RELI-GIÖNS-LÄRD			GÄST-GIVERI		KLÄT-TERVÄXT		HÄDE PRIVI-LEGIER
DET SES I MITTEN KAN FÅ UTBROT				FR-LÄGGS FÖR MARK	TORKA SOM TORK-HUS	MO-RALEN	SES MED CAPO
LUKTAT ILLA	SMALT RIT-BORDET			SVENSK ARTIST "LUD-DIGT"		VANLIG ÅSYN	DEL AV SKÅNE
KAN MAN AV SKRÄCK?	KAN UT-BRINGAS BALETT-CRAMER				KORT ENGLAND FÖRBÄTT-RING?	KÄRLEKS-FULL SOM OND	
BOPLAT-SEN KORT PÅ KORT				KAN MAN I PLÄT		TENNIS-SEE ÄR OFTA BARANDE	
LAGER-PLATSER SÅNGARE LASSE	KAN SES PÅ TAK KEDJE-LJUD?	TALA FÖR SIN SAK BRUTEN	KYRKO-DELEN GJORDE MEDLARE	ADAMS SON	STOR SPRÅK-SKOLA	BÖNA ÄR NÄS-LJUD	GUDOM I BABYLON
KOM TILL BAR-BADOS BYTER	DEN KOMMER FÖRE FLOD		KOM MED OLYCKA ENKELT AVTRÄDE	GE ORDER OM			
KYLA NER TRÖG		SES OFTA PÅ MOAR	BETAL-NINGS-MEDEL	TÄVLING I EUROPA TIDIGT	TIMA KAN BLI ETT		DEN GÅR TILL-BAKA
PIGGA STIMMAR LÅNGT		OSTORT	KVALS-TER			RÄCKA SES PÅ BÅTAR	
GITAR-RIST CLAPTON	JÄMNA MED MARKEN	OMTUM-LAD HEL	VIKTIGT ATT FÅ I SIG SÄNDER	FÖRFAT-TARE MARTIN-SON	KROPPS-VÄTSKA VINST		KELT I SKOTT-LAND
BÖR MAN BREVET	BYGGMA-TERIAL ANGER VEM		SEGEL SOM DJUR	LIKNA BOA VINYL-SKIVA			SAM-HÄLLE SOM GÅNG
DEL AV MOTOR-TÄVLING		VADAR-FÅGLAR KAN SES PÅ VÄGG				TIDIG DJURVÄN GRIS-SERVIS	
HELT SKRIN HÖRS ÄNDER				EXTRA ORDI-NARIE		SKÅRET	PRYDER VISSA HUVUDEN
				LAND I SKANDI-NAVLEN		SYSSEL-SATT SIG MED	

Namn: _____
 Adress: _____

Konstr: Anita Lingestad, Ostkryss/III: Lars-Owe Strömqvist
 Vinstbok för kryss 3/2010 är antol-gin "Med ålderns rätt".
 Skicka in lösningarna före den 20 september till Svenskbygden, PB 198, 00121 Helsingfors.
 Märk kuvertet "Kryss".
 Kom ihåg namn och adress.

Svenskbygdens Sudoku (lösningarna nederst på sidan)

Enkel

	7	4				5	3
	3						4
					7		
						9	6
			3	8			
5	7		9	1			
	8	9	4		5		7
		5	6			8	
1		8		4			

Expert

		6			3		8	5
		1		7		3		
						6	2	
7								
	4	3		8	6			
	8							
					8		5	
3						8		
1				5		4		7

Krysslösning 2/2010



FÖR-ENAD	MONTER-VERKTYG	OFFTAR TÄVLING	WONLEK	UTPLANE RÄD FLIT	PERIOD	KAN TU BLE	KAN ÖSA HENDER
FEDAN-TISK	RAFFINERAD	NOGA	FÖR-BUDET GIFT	TORAK EFTER-TRYCK	AN-HÄLLA	OST-KRYP	UNDER-LIGA IDER
→ DET	→	→	→	→	→	→	→
CELEBER	OR	CELEBER	OR	CELEBER	OR	CELEBER	OR
FÖRMAN	SE SAN ODLAS	KORALL REVET	TAS UR VID FLSKE IRLAND	AV-DRÄGS-BILD	KÄRN-LAGE	IS-RÄNNA	BÖG-SERAR
SVIT-HUNDEN	A	INÄLVOR	TAXEN	R	I	N	I
HÄLL-GÖRÄREN	T	TIN	IN	DEKAL	BORREN	ADE	DE
FÖR-ENADE NATT-FÄGARE	LIERA	ADE	DE	ULK	→	KNORR	
SERE-NIET	ALDR LANGS-OVER-ENS	FIRN	YTTRABE	SA	HJART-FÖRMÅK	SANSAD	FÖGDERI
KON-TENTA	INNEBÖRD	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV
YNSEL	GLI	SO	IOR	OR	OR	OR	OR
ELECT-RONISK	LG	PNEUMONI	ROVA	N	ARAB	ARAB	ARAB
FAST-SLÅ	H	PRISMÄRKT	UR	RIGA	BESLUTA	ELTON	SEL
MES-FÄSEL	TRUT	UA	AGREABEL	NL	TRUT	UA	AGREABEL
MATRAT-TER SOM VACORA	AFRIKA REPUBLIK	NAMN-LÖS	SNÄL	ARGON	ISAKS-SÖNVI	MINNS	KAP
LAGER-FISKARE	GARN	ISA	ARRR	FÄRSK	MUSKEL-SUK-DOM	TORIKAR	PRESSA
SES PÅ SKED	MANAGER	KON	Y	SODOM	MANAGER	KON	Y
RETTA-BERG	NS	PINA	T	ASET	NS	PINA	T
IDA	LAGER	LOKAL	ASET	ASET	LAGER	LOKAL	ASET

Kryssvinnare

Vinnare i kryss 2/2010 är **Hans Karlsson**, Pargas.
 Prisboken *Inte utan min mamma* torde vara framme. Gratulerar!

Sudokulösningar

Enkel

2	9	4	7	8	3	5	1	6
1	8	6	2	9	5	3	4	7
7	3	7	5	1	4	6	8	2
8	1	4	8	2	7	9	6	3
5	2	7	5	3	8	6	9	1
6	9	3	6	4	7	1	5	8
9	2	9	7	3	1	8	4	5
4	6	1	4	8	2	7	5	3
3	8	5	3	6	8	9	2	7
1	7	2	4	9	6	8	5	3

Expert

7	3	4	6	5	2	8	9	1
9	1	8	7	6	4	5	2	3
6	9	2	5	8	1	3	4	7
3	4	5	1	2	7	6	9	8
2	1	7	2	9	8	6	3	4
8	6	4	9	3	5	7	1	2
1	9	2	1	6	8	9	5	4
4	9	3	7	2	6	1	8	5
5	7	8	1	4	3	7	6	2



Skall du flytta? Har du flyttat? Hjälp oss att hålla vårt adressregister uppdaterat!

Vi vill gärna att Svenskbygden och SFV-kalendern hittar fram till rätt mottagare på rätt adress och är därför tacksamma om du anmäler adressförändringar antingen via webbformuläret, per post, epost, telefon eller fax till:

Svenskbygden, PB 198, 00121 Helsingfors
sfv@sfv.fi
tel: 09-684 4570
fax: 09-6844 5715

